

התוכן:

ט	מתולדותיו
	א. על מות
יג	על מות לבן-אבי — הרב שלום נתן רענג'קוק
טו	זית רענן יפה פרי תאר קרא-ה' שמך — הרב אריה לוין
יח	אח יקר — אליהו ש"ז רענן
כ	לזכר חבר — אליהו אדרי
כג	צדיק יסוד עולם — אשר נגר
כה	דברי הספד — דב לינבנד
כז	לדמותו של ריע — דוד שפירא
לא	קרים לדמותו — הרב ח"י הלוי
לה	חכם לב — הרב חיים יעקב גאלדוויכט
לח	חיים אייזיק וקסמן
מא	לזכרו — יוסף מינקה
מב	מתחת לפני השטח — יעקב כהן
מג	צדיקים במותם קרוים חיים — יעקב שטיגליץ
מו	לזכר אברהם יצחק ז"ל — מאן'דהו
מט	לזכר נשמת אברהם יצחק רענן ז"ל — מ"צ נהוראי
נא	לדמותו — משה גלזר
נו	אילן שנגדע — עוזי קלכהיים
ס	לזכרו — צבי אברהם סלושץ
סג	קול ה' על המים — צבי ש. לאופר
סו	י"ד פרי
סז	אגרות תנחומין
צא	בראי העתונות

	ב. דברי תורה
קא	דיני ממונות בשלשה — הרב א"א כהנא שפירא
	רבן גמליאל (זיכונה) על גב מעלה בהר הבית —
קיח	הרב אפרים מצנר
קכו	באור בסוגיא ראשונה במסכת עירובין — הרב ז. ריגר
קלא	בדין מגדף ומקלל אר"א — הרב ח"י גאלדוויכט

נולד ער"ה ת"ש - גלב"ע כ"ג מנ"א תשי"ט

וְלִקְבוֹת אַמּוּלוֹת רוּחַ חַיִּים,
וְלִפְרָחִים קַמּוּלִים טַל שָׁמַיִם,
וְלִנְפֻשׁוֹת נוֹאֲשִׁים חֶלֶד מִצְהָרִים
עַתָּה יְקוּם מִיְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם
לְשִׂמְחַח לְבַב וְנִצְרֵי וְשָׁבִי,
וְאֵלֵהי אָבִי לִי יָבִיא
אֶת-אֱלֹהֵי הַנְּבִיא.

מרן הרב זצ"ל

מתולדותיו:

נולד בכ"ט אלול תרצ"ט ער"ה ת"ש לאביו הרב שלום נתן רענן-הירשוביץ שליט"א ולאמו בת-יה מרים תחי' בת מרן רבנו אברהם יצחק הכהן קוק וצוקלה"ה. אורת בית הרב ועובדת היותו נושא את שמו של סבו הגדול נסכו בו, כבר מגיל צעיר, רגש של גדלות לתפקידיו שבחיים.

שני דברים ציינוהו משך חייו: הרצון והמעש. המתיחות המתמדת בין אלו יצרה את אופיו התוסס והסוער. תמיד חפץ היה להשיג יותר ממה שעשה ופעל כבר. מרגע לידתו ראו בו אור וכשרון של גדלות ונצורות. עוד בהיותו בגן-הילדים ניסה ללמוד את הא"ב.

בגיל שש החל ללמוד בביה"ס שילה אך מלחמת השחרור והמצור על ירושלים אלצהו לעבור לישיבת "מרכז-הרב".

בשנתו העשירית גומלת בלבו ההחלטה להנזר מאכילת בשר וכד' ובזאת הולך הוא בעקבות ה"נזיר" — הרב דוד כהן שליט"א — שאליו היה קשור מאוד עוד מילדותו.

בגיל המצוות החל לכתוב את ספרו על תפילין, המתפרסם בקובץ זה. בכל התנהגותו השתדל לעלות בתורה, ביר"ש ובמצוות. לחגיגת "בר המצוה" הכין דרשה שהפליאה את שומעיו בעמקותה; כל מצוה שעשה השתדל לבצעה בשלמות — "טוב לשמים וטוב לבריות".

לאחר מכן, בשנתו השש-עשרה עבר לישיבת "כרם ביבנה" שם הרגיש עצמו כשווה בין שווים, לאחר שנתיים חזר לירושלים ל"מרכז-הרב".

נוהג היה לנסוע "בין הזמנים" לקיבוץ "טירת צבי" — את חיי הקיבוץ אהב מאד. כשהיה בירושלים, רחוק מחיי הקיבוץ, לא נטש אהבתו זו ושעה שבאו בני הקיבוצים לביקור בעיר, טיפל בהם והדריכם בין חמודות העיר וגנוזותיה. בשנת חייו האחרונה, עקב מגעו עם בני נוער, החל ללקט פירושים וניצוצות לפרכי אבות, תחילת מקראי קודש אלו — מופיעים בכאן.

בשלהי קיץ תשי"ט התגייס לצה"ל, למשך חודש, לפי ההסדר המיוחד של הישיבה, צערו הגדול לביטול-תורה נמהל בגאותו לשירות עמו ומולדתו. ביום שחרורו שימח את המסובים בחתונת אחד מתלמידי הישיבה, למחרת נסע לבתיים אל משפחתו לבלות את חופשתו.

ביום החמישי, בעשרים ושלושה באב, ירד לרחוץ בחוף בת ים...

גופתו נמשתה אך למחרת בעש"ק כ"ד באב תשי"ט.

ההלוויה בהשתתפות קהל אלפים התקיימה במוצש"ק וקברו נכרה בחלקת קברי המשפחה שבבית העלמין "סנהדריה" בירושלים.

[Faint, mostly illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page. A small asterisk is visible in the middle of the text.]

א. על מות

על מות לבן

אבי

לוקח ממני מחמד עיני מחמל נפשי משיב נפשי. אבי אבי, אבי בכשרון אבי בדעת, בני בני, אברהם יצחק וצ"ל.

לוא זכינו היינו קוראים: במסילה נעלה, היה ממשיך לעלות במסלחנו, מסלת סבא קדישא, כבוד קדושת סבו, נושא שמו, מרא דארעא קדישא, רבן של ישראל, וממשיך שושלת גדלותו, קדושתו וטהרתו. ועכשיו שלא זכינו הננו קוראים: סלה כל אבי"רי ה' בקרבי.

אבי"ר בדעה, אבי"ר בתורה, אבי"ר בהנהגה, כולו אומר גדלות, ויתלהך את האלהים ואיננו, כי כה אמר הצור תמים פעלו. בעצם היום הזה בטהרו של יום ה' שבשבת כ"ג בחודש מנחם-אב בטהרת ים הוסרה העטרה ולוקח הנזר. מעת קראנו האסון, אין רוח בנו, הושבת הכל וערבה כל שמחה.

ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דור ודור. מלך דורנו, מרן הרב, גאון עוזנו, הוספת לנו עליו ימים עם ימי חלדו של נכדו שעשוענו, כמו דור, כי שנותיו היו כעשרים, נולד כ"ט באלול תרצ"ט, בחור היה וחשיב לאתפוסי אדרא.

ולא למגן איברי עלמא, עולם זה לא לחינם נברא, השאיר רישומו ביעף עולמו, אצלנו ביודעיו ומכיריו, רושם אדיר וכביר, ועדיהם הם דברי רבותיו וחבריו ברטט קדוש על מהותו ואיכותו וטיב הנהגתו בגדלות, כשרונותיו לתורה ולתעודה, צדקת מעשיו ופועל חסדיו הפלא ופלא, והפלא ה' את מכותנו בסלוקו.

חבריו מצאו לנכון לרכז דברי הערכה עליו, דברי הספד ונהי, ורשמי דרכו בעקרי כ"ק הסבא — סבו וצוקלה"ה, ורישומי דבריו, מכתביו בהלכה ברורה בדיני תפילין בטל ינקותו, מכתבים ומאמרים בהשפעת רוח קדשו, ולקט מובחר בטעם לפרקי אבות, ועל כן יבורכו, וזאת נחמתנו בעניינו.

כותב וחותם בדמע האב השכול

שלו"ם נתן בהרה"צ ר' יעקב אלעזר וצ"ל רענני-קוק

חתן מרן הגה"ק זי"ע

THE FIRST PART OF THE HISTORY OF THE
CITY OF BOSTON FROM 1630 TO 1780

BY
JOHN H. COOPER, JR.
OF THE BOSTON PUBLIC LIBRARY

THE HISTORY OF THE CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1780
BY
JOHN H. COOPER, JR.
OF THE BOSTON PUBLIC LIBRARY

THE HISTORY OF THE CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1780
BY
JOHN H. COOPER, JR.
OF THE BOSTON PUBLIC LIBRARY

THE HISTORY OF THE CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1780
BY
JOHN H. COOPER, JR.
OF THE BOSTON PUBLIC LIBRARY

THE HISTORY OF THE CITY OF BOSTON
FROM 1630 TO 1780
BY
JOHN H. COOPER, JR.
OF THE BOSTON PUBLIC LIBRARY

THE HISTORY OF THE CITY OF BOSTON

FROM 1630 TO 1780

BY JOHN H. COOPER, JR.

1438.78

זית רענן יפה פרי תואר קרא — ה' שמך

הרב אריה לוי / ירושלים

עמ"י עש"ו יום רביעי בשבת ז"ך סיון, טובים מאורות לפ"ק.

לידידי, בני ציון המצוינים, בחורי חמד דגולים, סגל חבורה קדושה, לומדי
 ישיבה הק' מרכז הרב הי"ו.
 ידידי אהובי היקרים! נדרשתי מכם להשתתף ג"א בספר הזכרון ליום השנה
 של מחמדינו בנן של קדושים הבחור הרב אברהם יצחק זכר ק' לברכה
 בחדש מנחם-אב. בכל לבי ונפשי למלאות רצונכם ואין מעצור לרוחי מבלי
 להשתתף, אפס, צר לי מאד כי בל אדע, מה אומר ומה אדבר, כי לבי עליו
 דוי על האי שופרא דבלי בעפרא.

אמרו חז"ל אחד מבני החבורה שמת תדאג כל החבורה [יבלח"א]. גם עליהם לעשות
 חסד של אמת להמנוח ז"ל ועידוד עם החיים אולי תהי' זאת צל נ"ר להורים
 הגדולים צדיקים וישרים אשר ביום המר אשר נודע להם האסון הנורא קבלו הגז"ד
 בדומי "וידום אהרן", בלי להרהר אחרי מדותיו של הקב"ה כי רחום הוא וכל
 דרכיו משפט ולוקח נפשות במשפט "בקרבי אקדש". רוכב ערבות ירפא שבורי
 לבבות ויחבש לעצבותם וישלם להם נחת ונחומים בכפלים בנחת ציון וירושלם.
 ואתם היקרים המשתדלים בזה תהי' משכורתכם שלמה מעם ד'.

זכרתי ימים מקדם משנת תרס"ה שזכיתי בחסדי העליון ית"ש לעלות על
 אדמת הקודש ביפו, שחרתי בראשונה את פני רבינו הגאב"ד זצוק"ל, קבלני בסבר
 פנים יפות כדרכו בקודש לכל אחד, שוחחנו בד"ת. אחרי תפילת מנחה גדולה
 יצא רבינו, כדרכו בקודש, לשוח בשדה לצמצם מחשבותיו ואני התלויתי אתו.
 בדרך קטפתי איזה עשב או פרח, הודעו רבינו ואמר לי בנחת כי הוא נוהר
 מאד לבלתי קטוף בלי תועלת עשב או פרח שיכול לגדל או לצמח. כי אין עשב

מלמטה שאין לו מזל מלמעלה ואומר לו גדל, כל ציץ עשב אומר דבר, כל אבן לוחשת איזה סוד, כל הבריאה אומרת שירה. מזה התחלתי להרגיש יותר חמלה על כל דבר.

הנהגה לדאבוננו פתאום נקטף הפרח הנחמד המשמח אלקים ואנשים מגן ד' "דודי ירד לגנו", נגדע ענף עץ עבות — עץ אבות מאילן הגדול הק' אשר כל בית ישראל נשענים עליו, ו"גדולים צדיקים וכו'". וזכה לשאת את שמו עליו כי לגדולות ונצורות נוצר בכחותיו הטמורים ואיננו! כי לקח אותו אלקים בגן-עדן להיות נתון בחיקו של הסבא קדוש ישראל ללמוד מפי הגבורה, מה נאמר ומה נדבר "הן בקדושו לא יאמין הצור תמים פעלו".

חכמינו זכרונם לברכה קבעו זמן לבכי ולהספר, ויותר — "אמר הקב"ה אין אתם מרחמים יותר ממני" וגזירה "שישתכח לאחר י"ב חודש". ראיתי מגאון וחסיד ז"ל שכתב: מה שיעקב אבינו מאן להתנחם על בנו ימים רבים, כי אין דומה אסון משפחתי לאסון הנוגע להכלל, זה חוק הטבע שתסור העצבות מלב במשך הזמן הנו', אמנם ביוסף הצדיק הי' הדבר נוגע לכל ישראל לדורות עולם, בן זקונים — כתרגומו בר חכים, אשר מסר לו תורתו למסורת, והנה פתאום טרף טורף יוסף וכלה את אשר טפח ורבה, בשביל זה — התאבל ימים רבים בלי זמן, כי אין זמן להפסיק. הפרח הנחמד הנו' אשר הי' לו דעת זקנים בעל שכל ישר מקיף כל דבר, כל ענין, בהבנה עמוקה. נפש זכה וטהורה, דעתו מעורבת עם הבריות, טרם הספיק להראות לעולם את כחותיו הטמורים, טרם היתה לו היכולת להביא תועלת לרבים, ליהנות מאור תורתו ומעשיו הטובים ומדותיו החמודות, ע"ז ראוי שלא לשכת.

(ב"ק נט:): "האי מאן דקץ כופרא מאי משלם? (כופרא — זה תמר רך ורענן שלא נתבשל כל צרכו). א"ל: משלם דמי כופרא. אמרו לו: והא הוי תמרי? א"ל: משלם דמי תמרא".

השאלה היתה אם ד' לוקח ת"ח צעיר טרם הספיק להביא תועלת לעולם בתורתו וכו', אם מגיע לו הכבוד והערך כמו לת"ח זקן? א"ל: משלם דמי תמרא! (מדרש שה"ש פרק ו'): "כד דמך ר' בון בר' חייא עאל ר' זירא ואיפטר עלוי" "מתוקה שנת העובד" וכי למה ר' בון דומה? למלך שהי' לו כרם ושכר פועלים והי' פועל אחד מתכשר במלאכתו יותר, אחזו המלך בידו ומטייל עמו, לערב נתן לו המלך שכרו כמותם. — כי הוא השלים מה שביכלתו להשלים בשנות חייו, כי מי בא בסוד ד' יודע בעל התאנה עת ללקוט התאנים!

מדי דברי, זכור אזכור בחרדת קודש את אשר חקוק בלבי ולא אשכח לנצח הרגעים הנוראים ביותר המזעזעים את נימי לבבי. בזמן המאורעות בשנת תרפ"ט, בחדש מנ"א, בכל ארץ ישראל. בעה"ק פשטה השמועה מחורבן ארץ עיר האבות. הטילפונים בעיר היו כולם מנותקים מפני חמת המציק רק הטליפון של הדסה הי' מחובר. הלכתי עם רבינו הק' ז"ל להודיע מחברון, ויהי כשמוע השמועה הלא טובה מחורבנה של עיר האבות, וכאשר הזכירו לפניו הטבח והריגת אחינו קדושי חסידי עליון, התעלה ונפל אחורנית. וכאשר שב רוחו אליו בכה בקול מר אשר שמע במרומים וקרע את בגדו העליון על כ"י ועל עם ד' כי נפלו בחרב ובירך ברכת דין האמת בקול רם אשר הזדעזעו פינות הבית.

ה' יגקום דמם ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו.

רבינו הק' מסר את נפשו תמיד בעד הכלל ובעד כל פרט ופרט זכותו תגן על עמינו ועל ארה"ק ועל כל ישראל בכל מקומות שהם, כי יחיש אבינו לגאלינו בגאולה שלמה לארצינו ויבנה בית מקדשינו ויעמוד הכה"ג לאו"ת. ועל משפחתו הנשאה הרצוצה שירפא שבורי לבותם ויחבש לעצבותם וימלא ה' כל משאלות לבכם בכל הפרטים לטובה ולברכה ויקוים בהם "שמחנו כימות עניתנו" לנחמם בכפלים בנחמת ציון וירושלם.

אח יקר

אליהו ש"ו רענן / מרכז הרב

נעמת לנו מאד אח יקר, מאד מאד היית נחוץ לנו בדורנו, אך כפי הנראה לא זכינו, לא זכינו שתבשם את חלל עולמנו במעשיך הטובים, אך השתחררת מצבא ישראל בו למדת להחזיק בקשת המלחמה, ובחטף יצאה נשמתך בטהרה במימי ארצנו הקדושה, ועכשיו שלא זכינו, לא נותר לנו אלא לדלות מרובי מעשיך ודרכיך הטובים בשנות חייד הקצרים.

אח יקר, שמך הוא שמו של הסבא קדישא, "ושמא גרים", משחר נעורייך הלכת בדרכי הסבא הגדול הרב זצ"ל. על הסבא מספרים, שבילדותו רצה ללמוד דוקא בספרים גדולים, כי שאף לגדלות. אף אתה קודם הגיעך לגיל המצוות כבר שקדת בספרים גדולים, בכמה מסכתות, והגדלת לעשות בחבורך על הלכות תפילין, שחברת אז, ובו קיבוץ שיטות ראשונים ואחרונים, מתוך שאיפה לזכות את הרבים, כפי שכתבת בהקדמתך שם.

בתקופה האחרונה לחיידך, לקטת פרושים לפרקי-אבות וקבצתם בחוברת, כדי לזכות את הרבים, פעם שאלתיך: למה אתה עושה זאת? ענית, שיהיה מוכן בידי כשאצטרך ללמד.

שמרת על זמנך, כל רגע ורגע הקדשת לתורה ומצוות, שכך התעלית והתקדשת. בכל מקום שלמדת, אם בישיבה בירושלים או בישיבת כרם-ביבנה, לא יכולת להשתלב במסגרת בה הרגשת צמצום לנפשך הרחבה, אלא רצית לעלות ולגדול, על כן למדת מספר מסכתות ביום אחד כי רצית להקיף הרבה. תורתך היתה תורת-חסד — ללמוד וללמד, במסירות דאגת ולמדת את בני הקבוצים בישיבת כפר הרא"ה וכרם-ביבנה, גם אל קבוצתם בטירת-צבי הלכת לקרב ולהתקרב, העלית את בני הקבוצים ירושלימה וכאן קרבת אותם לבתי גדולים, לחצרות אדמוריים, כדי שיכירו מקרוב את ירושלים של מעלה.

קדשת את חיידך, פרשת מאכילת-בשר, קדשת את פיך ודבורך, תמיד היית מן המעשים, בימי שמחה ומועד דאגת לכל הצריך, ובעצמך היית שמח בכל עו

לפני ה', שמחה של מצוה, שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה, "כי זה כל האדם". יצאת את העולם בשם טוב, כמו שנאמר "טוב שם משמן טוב", אשריך ואשרי חלקך.

במחשבותיך חזק יי אב

בשם ה' אלהיך יצאת את העולם בשם טוב, כמו שנאמר "טוב שם משמן טוב", אשריך ואשרי חלקך. וזוהי תורה ומצוותיה, כי זה כל האדם. וזוהי שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה. וזוהי שמחה של מצוה, שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה. וזוהי שמחה של מצוה, שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה.

וזהו שם טוב, כמו שנאמר "טוב שם משמן טוב", אשריך ואשרי חלקך. וזוהי שמחה של מצוה, שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה. וזוהי שמחה של מצוה, שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה.

וזהו שם טוב, כמו שנאמר "טוב שם משמן טוב", אשריך ואשרי חלקך. וזוהי שמחה של מצוה, שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה. וזוהי שמחה של מצוה, שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה.

וזהו שם טוב, כמו שנאמר "טוב שם משמן טוב", אשריך ואשרי חלקך. וזוהי שמחה של מצוה, שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה. וזוהי שמחה של מצוה, שמחתך בקיום מצוות, נבעה מהרגשתך ששלימות האדם היא אך בקיום תורה ומצוותיה.

לזכר חבר

אליהו אדרי / מרכז הרב

הלב מרגיש והלב מתרגש. כל מקרה רע או טוב, גדול או קטן, מביא את הלב להתרגשות במידה גדולה. ואם במקרים רגילים כך, במקרים בלתי רגילים, על אחת כמה וכמה הוא מתרגש ומתפלל, עד שהרושם לא נמחה לעולם.

אברהם יצחק האהוב, ענו בחייו אך גם במותו לא נוכל להפרד ממנו. הנפטרים ממנו בכובד ראש ובבכי שפתיים הולכים הלאה לדרכו בחיים. הננו נפגשים עם המות האכזר בלוקחו את ידידנו "אבנר" זצ"ל (אברהם בן נתן רענן, כך כינה את עצמו בכתביו).

לאמיתו של דבר, גם למרות שהידיעה ברורה לכל ואין מה לחדש, בכל זאת יש עוד מקום לעורר בכי ומספר. מסופר במדרש איכה (פ' א' כ"ה) ובמסכת סנהדרין (ק"ד): על אשה אחת שהיתה בשכנתו של רבן גמליאל והיה לה בן תשחורת ומת, והיתה בוכה עליו בלילה, והיה רבן גמליאל שומע את קולה והיה נזכר על חורבן בית המקדש והיה אף הוא בוכה אתה עד שנשרו ריסי עיניו, וכיון שהרגישו תלמידיו עמדו ופנו אותה משכנתו. ועתה גיגע בעצמנו: מה רבן גמליאל שהיה אף הוא בזמן חורבן הבית ובין גדולי הדור ועת סכנה לעצמו ולכל בית ישראל, וכל צרות נגעו עד לבו, עשויה היתה בכיתה של אם שכולה להשפיע להרבות בכי על חורבן הבית, מה שלא נתעורר לזה לפני כן, קל וחומר אנחנו, בדור חסר בית הבחירה — דור יתום, למרות שאנו נמצאים שרויים בצער אחינו בני ישראל, הלא ניתן להם אפשרות לקיים תורה ומצוות, ואם הלך בחור שכל חייו הם קיום תורה ומצוות בדקדוקן בלי שום הבדל, על אחת כמה וכמה שצריכים לבוא בעין בוכה ובשפתיים אומרות דברי הספד.

איתא בבבא בתרא (צ"א:): "ואמר רב חנן בר רבא אמר רב — אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה ואמרד אוי לו לעולם שאבד מנהיגו ואוי לה לספינה שאבד קברניטה". כבר דקדקו הפרשנים מה בין מנהיג וקברניט, ומה טיבה של המליצה הכפולה. אבל יש כאן

עוד לציין, שהלוא תואר מנהיג העולם מורה על מנהיגי כל העולם, כולל כל ניהוג שקיים בעולם, וקברניט של ספינה זהו פרט אחד של הנהגה, ומה בצע להוסיף על תואר מנהיג העולם גם תואר קברניט של ספינה בחינת "יהודה ועוד לקרא"?

אברהם אבינו ע"ה כל חייו עסק לטובת הכלל, כל מטרת חייו היתה לעזור בהכונה הרוחנית של הדור. הוא לימד את כל הבא במחיצתו כי בורא אחד לעולם, ועם כל זה פעל ועזר לפרט! ביתו היה פתוח לארבע רוחות וכל רעב וצמא ומר-נפש מצא בו עדוד, שלווה ומרגוע. לו, לאברהם אבינו, ראוי ונאה התואר "מנהיג העולם". וזהו שהספידו אותו גדולי האומות ביום שנסתלק מן העולם "אוי לו לעולם שאבד מנהיגו". אף דאגתו לפרט הוזכרה כאן. הפרט הנאבק בנחשול גלי הים — בסערת החיים הסואנים. אין אברהם אבינו, אותו אברהם שהפך אחר כך לסמל מאחד, לא רק לעם ישראל, אלא אף לגויים "כי אב המון גויים נתתיך" (וכמאמר הנביא ישעי' שראה בו גם סימן אחדות — "אחד היה אברהם"). יכול להתעלם מצרות הפרט עד שהוביל את הספינה לחוף מבטחים. וזהו "אוי לה לספינה שאבד קברניטה".

כשעומדת דמותו של חברנו אברהם יצחק ז"ל שכל ימיו עסק בטובת הכלל, בדברים השייכים לשיבתנו, דומה כי אנו רואים בו את שתי הסגולות הנזכרות של אברהם אבינו. חלקו גדול היה בגמילות חסדים, אותה מידה שהצטיין בה אברהם אבינו. כולנו זוכרים איך היה מקדיש את כל מרצו והתלהבותו לריקוד של שמחת חתן וכלה. גם בפרטים קטנים היה בוחן ומתבונן מה חסר לו לפלוני: פלוני חולה, — מיד חש לעזרתו, הביא בקבוק חם, ודברי אוכל חמים. פלוני זקוק למשהו — היה מביא לו אף בלי שהלה ירגיש בכך, עד שהורגלנו מבלי משים אליו בכמה וכמה דברים.

זכורני, עוד כשרצייתי להתקבל לשיבה, היה הוא הראשון שהתודע אלי, הוא שאלני על פרטים שונים וכך נתידדנו. כמו כן דאג לי למקום לינה. אבנ"ר הציע לי ללמוד אתו בקביעות, ובאמת, למדנו יחד עד שעה מאוחדת בלילה, והטיולים בין הזמנים התקיימו עפ"י הצעתו. במשך הטיול היה אומר דברי תורה רבים, ובוהה הראה כוח רוחני עצום.

אך גם מחוץ לשיבה פעל ויוזם. ראויה לציון היתה פעולתו בקבוצות הדתיות שם עשה לחיזוק התורה ברבים ע"י אמירת שעורים בפרשת השבוע, שיחות מוסר ועוד.

צדיק יסוד עולם

אשר נגר / מרכז הרב

בפרקי אבות, פרק א' נאמר: "על שלושה דברים העולם עומד, על התורה, על העבודה ועל גמילות חסדים". אם נתבונן בכל אחד משלושת היסודות, נראה שכל יסוד מהווה עולם מיוחד בעבודת הבורא.

על התורה — ידוע כי אין התורה נקנית לאדם, על-ידי חיי מותרות ותענוגים, אלא רק ע"י שאדם ממית עצמו עליה. כמו שכתוב בפרשת חוקת, "זאת התורה אדם כי ימות באהל", ומפרשת הגמ' במסכת שבת "אין התורה מתקימת אלא במי שממית עצמו עליה". וחייב אדם, כל זמן שלא השיג אותה, לדאוג, כמו שאמר שלמה המלך ע"ה במשלי, "יוסיף דעת יוסיף מכאוב", פירושו, מי שרוצה להוסיף דעת ולהצליח, חייב לדאוג על מה שחסר לו מהתורה, כי בהיותו דואג על חסרונה, ודאי שיעמול להשלימה.

על העבודה — ז"א על הקרבנות, אחר שבית המקדש חרב, התפילה באה במקום הקרבנות, שהיא עבודה שבלב. ידוע מהו תפקיד הקרבנות, לשעבד ולקשר את האדם עם קונו. ועתה רק ע"י התפילה אפשר לעשות זאת.

על גמילות חסדים — אם נעיין בשני היסודות הראשונים, התורה והעבודה, נראה, שעיקרם השלמת אישיות האדם. לעומת זאת באה גמילות חסדים, לא לעצמו, אלא בעזרה לזולת, בין לעשיר ובין לעני, אפילו בנתינת עצה לרעהו. והוא מה שאמר שהמע"ה במשלי "שמן וקטורת ושמח לב ומתן רעהו מעצה טובה". כלומר, כמו שהשמן והקטורת משמחים את הלב, כן ממתק ומשמח את רעהו הנותן לו עצה טובה.

בהסתכלנו בימי חייו הקצרים של יקירנו אברהם יצחק ז"ל, נראה, שאת שלושת היסודות האלה קיים בדביקות. בתורה, ידוע כי כבר בצעירותו חיבר חידושי תורה והלכה על אבות ותפילין. וגם פרסם מאמרים בעתונים על דבר תורה. גם תפלתו היתה, כולה מלאה דביקות. גמילות חסדים, אפשר לאמר עליו שהוא

דברי הספד *

דב לינבנד / מרכז הרב

הגמרא אומרת במס' תענית "חמשה דברים ארעו את אבותינו ביי"ז בתמוז וחמשה בט' באב, ואע"פ כן חמור צום תשעה באב, משום שהוכפלו בו צרות" כשאותו ענין בעצמו חוזר ונשנה באותו פרק זמן, הרי מן הראוי הוא להיות מיצר ודואג על כך ביותר.

בזמן הזה, שהננו מעלים לזכרוננו את הסתלקותו של מרן הרב זצ"ל, שהיה מורה הדרך בדור הגאולה, בתוך כל נבכי הסיבוכים שנתעוררו, וכעת ממש מרגישים אנו עד כמה חסר הוא לנו, עד כמה חסרה לנו אישיות תורנית בעלת היקף שכזה, עד כמה שגתיתמנו פשוט קשה לתאר. קרנו האסון הגדול הזה שמשברי גלים עברו עלינו, ונחטף מאתנו, צעיר התלמידים, ידידנו, ויקיר נפשנו, אברהם יצחק ז"ל.

חשבנו ותלינו תקוות בילד הנושא את שמו של הסבא הגדול, שיתגלו מתוך עמקי נפשו, כל אותם הכוחות האצורים בנשמתו הגדולה. שיתגדלו ויתרחבו ויאירו מאורם לרבים. כי זה היה מעצם תכונת נפשו של ידידנו היקר, לעזור תמיד לרבים, להשתתף בצערם, לנחמם בעת רעתם, ולעשות כל מה שלא ידו כדי לחלץ מישהו ממצוקתו. והנה קראתנו כל זאת ותקוותנו נפסקה באמצע ריקומה. זכורני את אברהם יצחק כשבאתי לישיבה, הראשון שמצאתי עמו שפה משותפת, הראשון שנתן לי את ההרגשה כי פה, בישיבה, ארגיש כמו בבית, אפילו חמה ולבבית, בחברות ורעות אמיתית היה הוא.

מסיבה זו יצא שמו למרחקים. כשהיו באים חברים ללמוד אפילו מחו"ל, תיכף בדרכם על מפתן הישיבה היו שואלים היכן הוא, איה אברהם יצחק? דבקות חברים ואהבת הבריות שבערה בלבבו בצורה כל כך גדולה, לא מטילה ספק שזה היה ניצוץ מנשמת סבו.

* נאמרו בג' אלול תשי"ט, במלאת שבעת ימי האבלות.

טוב לבו לא מצא סיפוק רק במעשים. הוא רצה לזכות גם את הרבים, ולכן הלך ולמד בשקידה רבה את מסכת אבות, וטרח ואסף את כל מאמרי חז"ל הפזורים, לקובץ אחד, כדי להקל על המעיין. הוא בחר במסכת זו, כי היא התאימה ביותר לתכונת נפשו, כמאמר חז"ל "האי מאן דבעי למיהוי חסידא לקיים מילי דאבות" (ב"ק ל.).

העבודה נפסקה בעיצומה, הוא הספיק רק להגיע למאמר: "עשה לך רב וקנה לך חבר" בהביאו את מאמר רז"ל "או חברותא או מיתותא".

הוא אמנם נעלם מאתנו, אולם דמות דיוקנו חרותה עמוק עמוק על לוח לבנו, וזכרו לא ימוש מאתנו.

נחמתנו היחידה ונחמת המשפחה כולה היא, שאנו נשתדל ללכת בדרך בה הלך: יושר המידות, אהבת הבריות, גמילות חסדים והנהגת אמת, שהן הן היו עצם דמותו הרוחנית. ועי"ז נזכה ליום שכל הבריאה כולה שואפת אליו, למה שהונח בתחילתה, ובלע המות לנצח.

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page]

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page]

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page]

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page]

[Faint bleed-through text from the reverse side of the page]

לדמותו של רע

דוד שפירא / כרם ביבנה

האמת ניתנת להאמר; כי אף כיום לאחר שעבר זמן לא מועט מאז ארע המאורע הטראגי ואברהם יצחק נקטף באבו, קשה קשה עד מאד לומר, לתאר ולכתוב לזכרו, כי עד היום קשה להאמין ולחוש כי אכן ארע הדבר, ואמת היא כי הריע והידיד לכל — איננו אתנו.

מדי פעם בפעם עולה כמין הרגשה, כעין תחושה שבלב, כי כל זה אינו אלא חלום רע, בעתותי לילה, והנה אך נפקחו עינינו ונקיץ, נווכח כי כל זה הזיה רעה היא, ונגד עינינו תראה תמונתו החביבה והחיכנית, והוא ישוב להיות עמנו ולהסתובב בינינו כבימים עברו, ולהמשיך במסכת חייו המופלאה שנקטעה, וכמובן שכל זה במסתור יעשה, בצנעא ובהחבא כדרכו. ולכן כה קשה לכתוב לזכרו, כי בכתיבה מעין זו הנך משלים עם העובדה המרה כי אכן הדברים מציאותיים הנם, מציאות עגומה והמעגמת את הכל.

באם רצונך לתאר ולדון אדם, חבר פלוני, דון גא את יחודו, את המיוחד שבו ובמהותו, במה שונה הוא מסביבתו, ובאם כך עשית ונשכרת. אברהם יצחק ז"ל — מה היה יחודו אשר יחדו מכל? — הוי אומר: צניעותו הרבה, אף כי פעלו רב היה. נחבא היה אל הכלים על אף שמשכמו ומעלה היה גבוה, עומד הוא מהצד ואינו קופץ לראש התור, אף כי בדין היה כי יהיה ראש וראשון. לא, אין הוא צריך לכל זה, בהחבא יעסוק בעסקיו ואיש אל ידע דבר. — האם רבים ידעו על כך שבצעירותו חיבר ואסף חומר רב וגדוש על עניני תפילין, עד שרבים וגדולים עמדו תוהים ומשתוממים על אוצר בלום זה, ובעיקר על אוספו... ומי ידע על קובץ למסכת "אבות" — שעליה נאמר: "האי מאן דבעי למהוי

חסידי לקיים מילי דאבות" — שעבד עליו, הכינו וסדרו עד לימיו האחרונים. אך, לא זכה הוא ולא זכינו אנו, ועבודתו באמצע נפסקה. מי ידע על כך? — אך מתי מעט, מעט מזעיר... הרבים שידעו מזאת, שבציבור יהא מפורסם, למה? למי יש צורך בדבר? מהי התועלת שתצמח מזאת? כי זו בקודש היתה דרכו, בשקט ובצנעא, נסתר מהבריות ועוסק בשלו, ואיש לא יודע מזאת ולא שומע על כך.

לעתים היתה נגרמת כתוצאה מהסתרות זו, אי הבנה, כי אם אין יודעים מהנהגתו בקודש, לא יודעים מלימודו הרב, מבקיאותו המופלאה, מהידיעה הרחבה הן בשטח ההלכה והן בשטח המחשבה והאגדה, אם אין יודעים מכך, ודבר זה נעלם מהבריות, כי אזי מנין ידעו כי יש קנקן מלא יין משובח... אולם, באם ומזדמן היה לדבר ולשוחח אתו, מיד והיה הוא ז"ל הופך למעין המתגבר הגורף עמו את אשר פוגש בדרכו, ואתה המשוחח עומד ומופתע, עומד ומחריש נוכח זרם איתנים זה.

זוכרני, ולחבר בשיבה נולדה אחות עשירית, ואף כהן היה הוא. — צרוף מקרים מעניין — ואותו חבר ערך מסיבונת קטנה בחדרו, ואברהם-יצחק ז"ל היה נוכח במאורע, והנה תוך כדי הדברים שלף מכיסו ניר ועט, והחל כותב מעין רעיון-ברכה למקרה, תוך כדי צרוף היותו כהן ואחות עשירית ואף את שמה, ולכל זאת הביא ראיות ומקורות, ועמדו החברים-הנוכחים משתאים... מכתביו-אגרותיו לחבריו אף הם שמשו כהוכחה, כי אכן נמצא חומר גלם שמור ואצור לרבות הימים.

מחמיר גדול היה עלצמו, בקלה כבתמורה. ממאכלים שונים התנזר, אך אף פעם לא דרש מאכל אחר במקומם. אף בהיותו בצבא לא אכל מכל המאכלים ולא דרש משהו אחר במקום, ואף שדבר זה הקשה עליו את אמוניו. עז היה רצונו שלא להיות לטורח על אחרים.

ועל כל זאת — יחסו ומסירותו לחבריו, מעטות תהינה המלים, וקטועים יהיו המשפטים שנאמר ונכתוב עליו בקשר לזה, וככל שנתאר יותר, עדיין לא הגענו אל סוף הדבר עצמו. כל בקשת-טובה שהיו מבקשים ממנו, מיד ממלאה במסירות ובכנות, והכל עם חיוך נלבב עם מאור עינים. — אה... מאור העינים הזה שגלגל... — כאילו מודה הוא לשני, על כי זימן לו מעשה חסד לחבר וידיד, ורק שהפך לכתובת. וכך בקשה וכל דבר הדומה, ברור שהוא המתנדב למלאותה. פשוט היה, שכמובן, העושה — הרי הוא ז"ל.

פעם, הגיעו לתקופת־מה בני הקיבוצים לישיבה, מיד נכון היה לבוא לעזרתם. עזר וסייע בטפול בם ובהדרכתם וכל הכרוך בכך. ומעניין הדבר, כי בראש ובראשונה טפל בחבר אחד מהחבורה הזו שהיה מרוחק במקצת מחברתם. ואף לאחר חזרם למשקיהם, היה מדי פעם מבקרם, ותמיד שהיה מופיע, שאלתו הראשונה היתה לשלומו של אותו חבר. כל שבא לירושלים, הרי הוא היה מארחו, דואג לכל עניניו, משתדל שלא יחסר מאומה, ומסייר היה עמו בכל פינה שבעיר ומגלה את חמודותיה, בחינת "סובו ציון והקיפואה".

ותמיד, כל זאת נעשה בשקט, דומה היה כי אצלו הדבר טבעי ופשוט כי כך צריך לעשות. — וכי אפשר לנהוג אחרת? ...

את דמי הכיס שהיה מקבל לצרכיו, היה נותן לחבר שנצרך לכך, ואיש לא ידע על זאת — "מתן בסתר יכפה אף", רק לאחר הפטירה נתגלה הדבר. כי זה היה אברהם־יצחק, כל כולו — להיטיב לזולתו.

מי היה ר' אברהם־יצחק וזכרונו לברכה? — שלוש נקודות עיקריות התגלו בו, והפכו לאחת.

— אהבת תורה, לומדיה ומלמדיה היתה טבועה בו, אהבה עד כלות הנפש. — יחס כן ונלבב לחבר, כל אשר יבקש ממנו הריהו לרשותו, וכל זה נעשה בפשטות טבעית־אמתית. דבר זה לא היה מעושה אצלו, כבעל־כרחו, לא, ולא! הכל בטבעיות אמתית עד לסופה.

כל זה — בצניעות ופשטות, כל אשר עשה — הרי בהתבאות מעין אדם רואה. בין אם היה זה לימוד תורה, ובין אם מעשה חסד לחבר, אין אדם חייב לדעת ממעשיו. הוא שבר את "האני־האנוכי" שבו. "יום תרועה יהיה לכם", אומר ה"שפת אמת", יום שבו תרועעו ותשברו את ה"לכם" שבכם, את האנוכיות והאגואיזם. וכזה היה אברהם־יצחק עליו השלום. לא היה קיים בו — "אני", אלא כולו קודש לתלמוד תורה ואהבת הרע.

ולכן כה קשה לקבל ולתפוס בחושינו כי הוא איננו עמנו יותר. סיפר חבר, כי לאחר הפטירה היה זקוק הוא לסדור ענין בירושלים. במושכל ראשון חשב הוא — אתקשר עם... אברהם־יצחק, אך, לאחר עיון שני תפס, מה אתי, הרי הוא איננו עוד עמנו... זהו הדבר, נבצר מלתפוס זאת. גדמה כי חי הנו בינינו וממשיך לטוות את חייו המופלאים.

הגמרא אומרת: צדיקים במיתתם קרויים חיים, יש מקום להסביר שאם גופם איננו פה הרי מעשיהם ואורח חייהם תורתם והנהגותיהם נשארו אתנו לנצח, ולאורם יש ללכת. כן הדבר בעניננו, הוא חי וקיים בינינו, חי ויחיה לעולם! את רוחו אין לשכוח, אי אפשר לשכוח את מעשיו ומדותיו, התנהגותו ואורח חייו, אף תורתו עמנו בכתובים. וכל זה משמש לנו כדוגמא האומרת: לכו בעקבותי!

יהי זכרו ברוך.

זהו זכרון המעשה הטוב, המעשה הגדול, המעשה הנצחי, המעשה אשר לא יפוג, המעשה אשר לא ייגמר, המעשה אשר לא ייכחד, המעשה אשר לא ייבטל, המעשה אשר לא ייחלף, המעשה אשר לא ייפוג, המעשה אשר לא ייגמר, המעשה אשר לא ייכחד, המעשה אשר לא ייבטל, המעשה אשר לא ייחלף.

זהו זכרון המעשה הטוב, המעשה הגדול, המעשה הנצחי, המעשה אשר לא יפוג, המעשה אשר לא ייגמר, המעשה אשר לא ייכחד, המעשה אשר לא ייבטל, המעשה אשר לא ייחלף.

המעשה הטוב, המעשה הגדול, המעשה הנצחי, המעשה אשר לא יפוג, המעשה אשר לא ייגמר, המעשה אשר לא ייכחד, המעשה אשר לא ייבטל, המעשה אשר לא ייחלף. המעשה הטוב, המעשה הגדול, המעשה הנצחי, המעשה אשר לא יפוג, המעשה אשר לא ייגמר, המעשה אשר לא ייכחד, המעשה אשר לא ייבטל, המעשה אשר לא ייחלף.

קוים לדמותו.

הרב ח"י הלוי / מרכז הרב

לדמותו של הבחור הק' ר' אברהם יצחק רענן ז"ל למלאת שנה לפטירתו.

ר"י ורשב"ל: מפני מה נגזרה מיתה על הצדיקים... אלא כל זמן שהצדיקים חיים — נלחמים הם עם יצרן, כיון שהם מתים הן נחין, הה"ד ושם יגוחו יגיעי כח, דיינו מה שיגענו. רשב"ל אמר... ליתן שכר לצדיקים שלא היו ראויים לטעום טעם מיתה וקבלו עליהם טעם מיתה, לפיכך "לכן בארצם משנה יירשו" (ישעיה ס"א) [ב"ר, פ"ט, ז].

יום שואה היום ההוא בו הגיעה הבשורה המרה כי אב' יצחק נעלם, קרובים, חברים וידידים מהרהרים היו על תעלומיו, ולא העיזו לתפוס אפשרות האסון שפקד אותו. והנה למחרת ביום ו' כ"ד מג"א הגיעה השמועה הקשה כי נטרף בטרף בתוך גלי הים. לשמע האסון המחריד הזדעזענו עד לעמקי נפש, ובמוצאי ש"ק נדהמנו למראה מטתו העוברת בחוצות ירושלים. פה ושם נשמעה בכיה חרישית, וקול שבר נשא מכל עבר "פגעת את שש ועשה צדק" (ישעי' ס"ד). סלקת מן העולם הצדיקים שהיו ששים במצותיך ועושים צדק (מפ' שם). חלפה שנה מאז נלקח מאתנו בגורת אל עליון, ועדיין תמונתו המזהירה מלאת החן ניצבת לנגד עינינו. גדול הכאב שבעתיים שנקטף בימי זוהר עלומיו, אמנם כך גזרה חכמתו ית' "הן יחתף מי ישיבנו" (איוב ט').

הגות לב, מחשבת נפש והלך רוח, נבצרו מהשגת האדם. כל אבחנה שכלית אינה יכולה לחדור למכמני אוצר בלום שבעמקי הלב. ורק ע"י פעולות ומעשים, מתגלים ניצוצות המביעים חלק מסוד סגולות נפשו של האדם הנברא בצלם אל' אלא יש וגילויים אלו בולטים באחד יותר מבשני.

אב' יצחק, הסתום בו מרובה על הפרוש. צנוע לכת היה, וסוד סגולותיו לא באו לידי גילוי במדה מספקת לאלה שלא היו קרובים אליו, גם אלה הקרובים אליו לא עמדו על מליא סגולת נפשו, אלא מתוך אי-אלה גילויים מעטים שראו

בו כבדרך אגב, ואף על פי כן בנפשו פנימה פעלו כוחות אדירים שלא ניתן להם גילוי.

כאמור, קשה להביע את ההערכה הראויה לו. אולם אי-אלה קוים כלליים לדמותו, יש בהם לסמל גודל נשמתו הטהורה.

דרכו בלימוד

עוד משחר ילדותו ניכר היה צמאנו הגדול לתורה ולתעודה. מתוך השתוקקות לעלות מעלה בתורה ודעת, כיוון לו דרך אחת ויחידה "הישיבה", בה מצא את סיפוקו הנפשי המלא, את לשד החיים האמתיים. התקשר בכל מלוא ישותו והיותו לתורה ויר"ש, חנוך ולימוד מחוץ לכותלי הישיבה לא התאימו לרוחו, דחה כל הצעה שיש בה משום לימוד מחוץ ל"ישיבה", ושום השפעה לא הזיזה אותו מעמדו היציבה. ובאהלה של תורה אה למושב לו. שאיפות כבירות היו לו, ומשאת נפשו היתה להתרומם ולתפוס מקום הראוי לו בלימוד. לא פעם נראו בו סימני דאגה כתוצאה מתביעתו הפנימית להרחיב ידיעותיו. מטבעו שתקן הוא, בעת לימודו קשור היה לדף בו עסק, והתאמץ לרדת לעומק הסוגיא. אכן בדבר שלא הובן לו הרי שתיקה זו חולפת ועוברת ופונה הוא בשאלה, נושא ונותן. בעת שמקבל התשובה מיטיב הוא לשקול אותה במאזני שכלו, מברר ומלבן, ואינו זו עד שמברר היטב. אולם אין ר' אב' יצחק מסתפק בכך, רצונו העז היה להגיע לחיי תפארת של תורה וקדושה כאחת. ניתן היה להבחין כי הוא נתון בהרגשה שעדיין לא מילא את ייעודו הגדול "יגדיל תורה ויאדיר", שאיפות נשגבות היו לו, חווננו היה לכתוב חידושי תורה, וכבר מימי עלומיו החל לרעות בגנים וללקוט שושנים ולהעלותם בכתב.

אין ספק שסגולת נפשו אשר לה שרשים עמוקים במורשת אבות — נצר המטעים, היא שהאירה את נתיבי נפשו, פילסה לו הדרך להגשים את חווננו בחיים, ולקבוע צורת חייו במשכן התורה ובמתכונת הקודש, מתוך זה זכה לשניהם ביחד, לימוד כשלעצמו, ופנימיות הלימוד שהיא ההתקשרות בכל נימי נפשו לדבר ה' ומצוותיו. יראתו קדמה לחכמתו, שהיתה הקו העיקרי באופיו, שמשה לו כאבן יסוד בנשמתו הטהורה, שיסודותיה בהררי קודש. יראה זו מילאה את ישותו וכחוט השני הקיפה את כל דרכי פעולותיו, הן במצוות שבינו למקום, הן במצוות שבינו לבין חבירו. ידיעה ומעשה שמשו אצלו כאחת. מה שהשיג בהכרתו, השלימה בחיי המעשה, שש ושמח היה לקיים כל מצוה ומצוה, ומתוך הכרה, הקפיד ודקדק על עצמו במצוה קלה כבחמורה. חלק לא מעט מהקרובים אליו, זוכרים כשהיה

מזדמן על ידם לשלחן האוכל, משתתף אתם במו"מ. אמנם מושך היה ידיו מאוכל שאחרים נהגו בו היתר, בעוד שהוא נוהג בו איסור. זאת עשה, ובצנעא, בכדי שלא יבלט שהוא מתרומם מעל חבריו בכך שהוא מחמיר על עצמו. וזכרני פעם כשהיה מיצר ודואג לאחר שקבל הוראה מהרופא לאכול מטעמי בריאות אוכל שהוא בדל הימנו. שאל, חזר ושאל, ומתוך חרדה התלבט בבעיית זאת. ועל אף שמצא צדדים להיתר, לא נתקררה דעתו בכך. יראת ה' שמשוה נר לרגליו תמיד. דרכו היתה לחפש דרך היושר לתיקון הנפש ולשלימות, עבד ה' מאהבה ומיראה. חבה יתירה גודעת לו למוסר ה' מלבד עיונו בספרי המוסר קבע לו שעות בסוף ימיו המעטים, לעסוק במסכת "אבות" ומתוך דביקות ואהבה למוסר ליקט ואסף פירות והעלים בכתב.

מצות ואהבת לרעך כמוך, שמשוה נר לרגליו תמיד ביחסים שבינו לבין חבריו. הבין לשיחו וצערו של הזולת. התמסר בכל מאודו לעזרת הכלל והפרט מבלי להחזיק טובה לעצמו. מעולם לא גילה אי רצון לעזור, ואדרבא שמח היה להשביע רצון אחרים, הוא היה לדמות בולטת, ועזר לכל תלמיד הנכנס ל"שיבה". הרגש והמעש לא היו רחוקים זה מזה בקרבו. זכור היה לכל, כשהיה מבקר אצל ידידיו וחבריו ב"שיבות", וחזר כשתרמילו על שכמו ואתו קבוצת תלמידים. דאג לאכסונם ונהג אתם כאח ורע. מתוך הבעת רגשי חבה לכל, ניתן היה להבחין אופיו הטוב. ידע למזג בקרבו שתי תכונות ביחד, חמימות לב ומתינות. נפשו פנימה סוערת היתה באהבתו לבריות, בעוד שכלפי חוץ התגלתה אישיותו כמלאת שלווה ועדינות. מאוד היה זהיר בכבוד הבריות, ודבורו היה באמת ובתמים. נתבונן איפוא עד היכן מגיעה זכותו של תלמיד יר"ש שנפטר בלא עת, לעומת זה שנפטר זקן ושבע ימים.

איוב אמר, "אם חרוצים ימיו מספר חדשיו אתך חקו עשית ולא יעבור" (איוב י"ד), שפירושו, הקב"ה קבע וחרץ מספר שנות חיי האדם חוק ולא יעבור. השאלה היא, איך יספיק האדם למלא חובתו בעוה"ז ולהשיג דרגה הראויה לרוחו הקדושה, בזמן שנלקח בלא עתו, טרם הספיק להכין צידה לדרכו? לאמתו של דבר, קנה המדה היא שלמות הנפש ולא אריכות ימים, כמבואר בדברי רז"ל. האיש הישראלי, הנהו אוצר בלום, מלא סגולות נפשיות ותכונות נעלות, בהן חונן מה, כמ"ש "והייתם לי סגולה" וכו', אמנם כוחות אלו, במדה שאדם מעורר אותם הם מתגלים, ובמדה שאדם מוציא מחשבתו לפועל, מחשבתו מזדככת ותופסת את מקומה הנכון בחיי האדם, מאירה את שבילי נפשו ועל ידי

זה זוכה האדם לעשות כל דרכי פעולותיו ברוממות ודבקות, וכך מגיע הוא לשלמות עליונה, שהיא התכלית והמטרה. אמנם להגיע לדרגה זו, יש הזוכים לאחר אריכות ימים, ויש הזוכים להשגה זאת בכח סגולות נפשם הגדולה, בשנים מועטות. במדרש: חייא בר רב אדא... דמך... אפטר עלוי ר"ל דודי ירד לגנו לערוגות הבושם, הקב"ה יודע מעשיו של ר"ח ב"א וסלקו (קהלת רבתי פ"ה ט"ז), במלים ספורות אלו קיפל ר"ל את מדותיו וגדלותו של ר"ח הרומז בהערכה קצרה זאת שר"ח הגיע לשלמות עליונה שלמענה נברא, משום כך סלקו הקב"ה.

ר' אב' יצחק נלקח מאתנו בקוצר ימים, אולם חייו היו שרשרת של פעולות ומעשים טובים. נתון הוא בתכונות נעלות, קבועות וטבועות בנפשו פנימה, לאורם יגע, יגע ולא אמר די, הכין צידה לדרכו, לעולם שם ינוחו יגיעי כח.

שאיפות נשגבות היו לו, והנה לדאבוננו נקפד פתיל חייו ועמו נגזזו כל שאיפותיו.

קיום אלה, הם אך חלק ממדותיו הנעלות, המשקפים את גדלות נפשו הטהורה, שעל ידה מקבל תעודת משנה לחיי הנצח "לכן בארצם משנה יירשו שמחת עולם תהיה להם" (ישעיה ס"א).

תהא נפשו צרורה בצרור החיים.

חכם לב *

הרב חיים יעקב גאלדוויכט / ראש ישיבת "כרם-ביבנה"

"בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם, שנאמר מכל מלמדי השכלתי" (אבות פ"ד), וכ' רבינו יונה ז"ל: "אמרו חכמי האומות כי היודע כל החכמות אם אינו אוהב החכמה אינו חכם אלא טיפש הוא אחר שאינו אוהב החכמה כי היא הדעת, אך האוהב אותה ומתאוה אליה אע"פ שאינו יודע כלום הרי זה נקרא חכם שעל כל פנים תשיג אל החכמה האמיתית ודעת אלקים תמצא, וע"ז אמר בן זומא איזהו חכם הלומד מכל אדם שכל כך אוהב החכמה ומתאוה אלי' ששואל לכל אדם, ואף מי שאינו יודע כי אם דבר אחד ילמד ממנו ואז יצליח דרכו ואז ישכיל וע"ז נקרא חכם, שנאמר מכל מלמדי השכלתי וכו". הורה לנו רבינו יונה ז"ל בזה כי חכם נקרא מי שמוקיר ומעריך את החכמה, רודף אחר' יגע ומתאמץ להשיגה, חכמה הבאה לו לאדם בקלות ובלי יגיעה עדיין לא מקנה לו את התואר חכם, חכם נקרא מי שמבקש את החכמה.

"אמר ר' יוחנן אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר יהיב חכמתא לחכימין כו', אנן מהכא מתנינן לה דכתיב ובלב כל חכם לב נתתי חכמה" (ברכות נ"ה), ומהי אותה החכמה הראשונה שבגללה זוכים לחכמה, פירשו חכמי המוסר, שזוהי חכמת בקשת החכמה, אם האדם השכיל לדעת להעריך ולהוקיר את החכמה והוא מבקש אותה ויגע להשיגה, הקב"ה נותן לו חכמה, הלב הוא משכנו של הרצון, מי שהחכים לרצות ולבקש את החכמה, הוא הנקרא "חכם לב", "ובלב כל חכם לב נתתי חכמה".

"ר' לוי אמר מנין אתה אומר שכל מי שיש לו בן יגע בתורה שהוא מתמלא עליו רחמים ת"ל בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, ר"ש בן מנסיא אומר אין לי אלא לב אביו של ב"ו מנין שאפילו הקב"ה מתמלא רחמים עליו בשעה שהוא יגע בתורה ת"ל ישמח לבי גם אני" (בראשית רבה פרשה ס"ג), הנה

הגדירו חז"ל את הכתוב בני אם "חכם לבך", על בן היגע בתורה, כי כאמור יגיעת התורה היא הביטוי למדת בקשת החכמה, לרצון הלב בחכמה, שרק מי שיש בו מדה זו הוא הנקרא "חכם לב".

"הקב"ה מתמלא עליו רחמים", "חכם לב" היודע להעריך את ערכה של החכמה, הוא הוא היודע שאין מהלך טבעי איך לקנות את החכמה, להבין את החכמה האלקית שניתנה ממרומים, להשיג את ה"חמדה גנוזה" שמלאכי השרת תמחו "אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?", "חכם לב" יודע כי להשגת החכמה זקוקים לרחמים, וכי היא אפשרית רק אם זוכים למתנה "מאוצר מתנת חיים", "חננו מאתך חכמה בינה ודעת", מלשון חנינה, והתנאי לזכות לרחמים הוא הבקשה לחכמה, היגיעה והרצון, ההכרה גופא שהוא זקוק לרחמים, "מי שיגע בתורה הקב"ה מתמלא עליו רחמים".

"ת"ל ישמח לבי גם אני", כי "טבע הטוב להטיב", ורצונו יתברך להטיב לברואיו, ו"אין טוב אלא תורה", ומי שיגע בתורה, מבקש החכמה, ומכין בזה בית קבול לחכמה, וזוכה לרחמים ו"תורה נתנת לו במתנה", מתמלא בזה רצונו של הקב"ה, ולכן "ישמח לבי גם אני".

"בשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידים יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני" (שבת יד:), כי כשם שהחכם ב"תורת החכמה" הוא רק מי שמבקש את החכמה, כאמור, גם החכם ב"מעשה החכמה" הוא רק מי שמבקש את קיום המעשים, בקשת קיום המעשים במצוות עשה, מתבטאת במדת היגיעה, העמל והטורח הכרוכים בקיום המצוה, ובמצוות לא תעשה זה מתבטא, בעשיית גדרים וסייגים מתוך דאגה לא להכשל באיסור, ולכן בשעה שתיקן שלמה עירובין שהוא גדר לאיסור הוצאה בשבת, ונטילת ידים שהוא גדר לסדר תרומה (עי' במהרש"א בח"א), שיש בזה משום ביטוי לבקשת קיום המעשים, ל"חכם לב", המעשה החכמה, אמר הקב"ה, "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני".

אחד מן החבורה, עלם תמודות היקר והנעים, אברהם יצחק זכרונו לברכה, הלך מאתנו, לשברנו הגדול, בעודנו באבו, בהיותו "רך בשנים", אבל הוא הי' "אב בחכמה", כי זאת המדה מצאנו ראינו אצלו, מדת "בקשת החכמה", לבו הי' פתוח כפתחו של אולם, וכולו מלא רצון להשגת החכמה ולקיום המצוות, זכורני שכמה פעמים כששוחח אתי על מצבו ברוחניות פרץ בבכי מר על אשר עדיין לא הגיע למה שצריך להגיע, בצדק נוכל לומר עליו שהוא הי' "חכם לב", כי

כל כולו הי' שאיפה ורצון לגדלות, גדלות בתורה, גדלות במעשים, אילו זכינו היינו קורים עליו את המקרא "בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני", לב בודד, לב אביו הגדול הג"ר שלום נתן שליט"א, לב מוריו וחבריו, לבו של הקב"ה במילוי בקשת הרחמים, בהגיעו למטרתו אלי' שאף, היינו זוכים לראותו גדול בתורה, גדול ביראה ובמע"ט, עכשיו שלא זכינו אנו קורים עליו "רוכב בערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק".

"אחד מן החבורה שמת ידאגו כל בני החבורה כולה", וענין הדאגה הוא ש"יפחד וידאג ויפשפש במעשיו ויחזור בתשובה" (רמב"ם פי"ג מה' אבל הי"ב), עלינו לפשפש במעשינו לתקן דרכינו, ולחזור בתשובה, תהי מדתו של אברהם יצחק ז"ל, מדת בקשת החכמה נר לרגלינו ואור לנתיבתנו, נעורר בקרבנו רצון בקשת החכמה והמעשים, והי' זה הזכר הטוב והמועיל שנציב לזכרו המבורך.

עליו לאו... חיים אי יזיקו וקסמן / ברוקלין נ. י.

רעים אהובים!

מה יכאב הלב ומה תדאב הנפש לכתוב על ידי יקר ואהוב כאברהם יצחק רענן ז"ל. מי מילל ומי פילל שפרח נחמד, נעים ומקסים זה יקטף באופן נורא ומבהיל כזה. לא הוגלד עוד פי המכה ולא נתקררו רגשי הידידות החמה ששררה בינינו, וקשה מאד להתרכז לכתוב עליו כראוי. אכן אנסה למסור קווים אחדים מעת פגישתנו וידידותנו הנאמנה.

מאז באתי ביחד עם כל הקבוצה של ילידי ארה"ב לישיבת "כרם ביבנה" בתחילת אלול תשי"ח, התגעגעתי להיות בירושלם עיה"ק. לבד מהכמיהה לראות את ירושלם בכלל, שמעתי הרבה מאבי שליט"א על הישיבות שלמד בהן באירופה הנמצאות עתה בירושלם, ועל הרבה מרבותיו וידידי נעוריו, וחשקתי לראותם. אכן בחודש אלול והימים הנוראים לא זזנו מכותלי הישיבה, ובלענו כל שיח וכל שיג בה. לנו ילידי אמריקא ביחוד, נתגלה עולם חדש שלא שערנו ולא עלה על דמיוננו: עולם שכולו יהודי בלי גבולים רוחניים ובלי מצרים אנושיים, עולם שכולו תורה בלי מיוזגים חילוניים, עולם "דנשקי ארעא ורקיעא אהדרי", וכשמדנו בראש השנה על גג הישיבה ופנינו לים התיכון לתפילת "תשליך", הרגשנו שהיינו במקום היותר קרוב לרקיע השמים, ועלית הנשמה לעולם האצילות.

עם נעילת יום הכפורים ותיכף אחרי הרקוד הגדול במוצאי היום, גמרתי בלבי לנסוע לירושלם בהקדם האפשרי. לא החמצתי את השעה, ולמחרת, קודם הנץ החמה נסעתי שמה. אחרי שעות אחדות של ביקורים הלכתי לישיבת "מרכז הרב" ששמעתי עליה הרבה בארץ מולדתי ובהיותי בארץ. שם דברתי עם הרב נתן רענן שליט"א שהכיר את אבי עוד מישיבת "כנסת ישראל" בסלבודקא, והוא קרבני מאד, והביא אותי אל ביתו והציג אותי לפני בני משפחתו. ביתם עשה

עלי רושם כביר, באצילותם, ומדתם המופרות לקבל פני אורחים המצויים אצלם תמיד, ושם פגשתי את בנם אברהם יצחק. במשך זמן קצר התיידדנו מאד, והייתי מבקרו תכופות ושוהה בביתם, ומשוחח עמו ארוכות וקצרות. כמה פעמים הלכנו ביחד לבית דודו הרב צבי יהודה קוק שליט"א, ושמענו שיחותיו העמוקות, וגם לבית הנזיר הרב דוד הכהן שליט"א, לשיעוריו השבועיים בשאילתות דרב אחאי גאון, וגם לשיחות פרטיות שנהננו מהם מאד.

בהתקרב סוף עונת החורף תשי"ט, ערכה המחלקה לחינוך ותרבות תורניים של הסוכנות היהודית שני טיולים, בנגב ובגליל, עבור קבוצת האמריקאים שבישיבת "כרם בביבנה", ובאתי בדברים עם אברהם יצחק שיתלווה עמנו בטיולים האלה. אף שהוא השתוקק מאד לראות את שטחי הארץ, שהיה שוגה באהבתה תמיד ושלא ראה אותם מקודם, וגם עורכי ומדריכי הטיולים הסכימו לזה במפורש, סרב בדבר מפני חשש של אבק-גזל הרבים. כשהרביתי עליו דברים והאלצתי בזה, קיבל את הצעתי בתנאי קודם למעשה, שלבד מעצם הנסיעה לא יהנה משום דבר של החברה, וכן נהג במשך שני הטיולים שלא טעם כלום משל החברה, אלא הביא את כל מזונותיו עמו.

לפני חג הפסח נסענו לנגב דרך חבל עדולם, באר שבע, סדום, מצדה, שדה בוקר, מצפה רמון, המכתש הגדול, תמנע, באר אורה ואילת. משם חזרנו דרך באר שבע ואשקלון, ליבנה וירושלים. אנחנו היינו "מבסוטים" מאד מטיול זה, ואברהם יצחק הכיר לי טובה על שפיתיתיו לנסוע אתנו. בדרך הטיול צלמתי הרבה תמונות מהנוף ומראות הנגב שראינו, ואברהם יצחק נמצא אתי בהן. הוא לא פסק מלהוֹפֵעֵל על נוף הארץ ויפיה, ושמח מאד על התמונות שצלמתי.

אחרי חג הפסח, כ"ז ניסן תשי"ט נסענו מירושלים לטיול השני, לגליל, דרך כפר בתיה, זכרון יעקב, חיפה, עכו, גשר אכזיב, ראש הנקרה שעל הגבול הלבנוני, סאסא, מצודת ישע, צפת, מירון, ראש פינה, טבריה, שער הגולן, בית שאן, טירת צבי, עין חרוד, עפולה, נתניה ותל אביב, ושוב מראות נפלאים והרבה תמונות.

בינתיים עבר חברנו מר אפרים שחור נ"י, שהיה לומד ביבנה, לישיבת מרכז הרב וקשר את שלשתינו עוד יותר לחבורה אחת, שכולנו חשנו באמת שלא במהרה תינתק.

או התחיל אברהם יצחק לכתוב לי מכתבים לפרקים, שכללו דברי שירה ומחשבה.

בסיום דברי אני רוצה לציין שני רשמים שנשארו אצלי ממדותיו החמודות: (א) מדת החסד שלו שעלה בה עד למאד. באותה שעה שלא היה רוצה ליהנות לעצמו משל אחרים אפילו בדברים פשוטים, היה מסור למלאות רצון אחרים בכל מה שאפשר. בדבר הזה התבלטה בו מדת המלכות, שלפי ביאור רבותינו ז"ל היא: "דמהנינא לך ואת לא מהנית לי" (נדרים כ"ד א'). (ב) מחשבתו שהתעופפה בשמי מרומים. אף כשעסק בדברים פשוטים ומדבר דברי חול, היה מיד כמו מרומם ומפריד את עצמו מהאווירה החילונית ומתעלה לעולם אחר. כן גם במכתביו היה עובר בקלות מחול אל הקודש, ומתעלם בענני מחשבותיו עד שהיה קשה לפעמים להמשיך בעקביו.

באחרונה היינו ביחד בהלוית הגאון ר' יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ"ל, בכ' תמוז תשי"ט. נפרדנו איש מריעהו ובכ"ט בתמוז עזבתי את הארץ בדרכי לארצות הברית.

באברהם יצחק הרגשתי רע וידיד נאמן, ובאמת חשבתי שתימשך ידידותנו לאורך ימים וציפיתי לחדשה בקירוב מקום, על פי מאמרו הנפלא של זקנו הרב קוק זצ"ל בסידורו, על ברכת "הרואה חבירו לאחר ל' יום מברך שהחינו, ולאחר י"ב חודש אומר ברוך מחיה המתים" (עולת ראי"ה דף שפ"א, ירושלים תרצ"ט).

יהי זכרו ברוך.

לזכרו...

י. מינקה / גבעתיים

לא קל לכתוב על אדם שהלך לעולמו, קשה שבעתיים להספיד חבר שהיית קשור בו בכל ישותך.
 אמנם, זמן לא רב הכרנו זה את זה, אך כשנתים, אך אף בזמן קצר זה הספקתי להכירו ולחבבו.
 פגשתיו לראשונה במסגרת בני-עקיבא בליל חג השבועות. שקט, צנוע, ממעט בשיחה ומרבה במחשבה. טילנו הרבה באותו ליל שבועות בשבילי מחשבת-ישראל של סבו הרב זצ"ל. אברהם-יצחק חי את דברי הרב ובדברו כאילו התרומם מעלה-מעלה.
 מאותו יום ואילך נהגתי לבקרו בביתו — בית הרב זצ"ל — ושם, נתגלה לפני כמכניס אורחים למעלה מהרגיל, השתדל לספק כל מבוקשו של האורח ולהנעים לו את זמן שהותו בביתו, יותר ויותר.
 אך יותר מכל הכרתיו באהבתו, אותה ירש מסבו שעל-שמו הוא נקרא, הוא אהב את כולם, את אוהביו ואת המציקים לו כאחד, את חבריו וידידיו, גדולים וקטנים, את ארצנו הקדושה ואת כל אדם מישראל.
 ונוסף על אלה ראיתי ב"קנאת-סופרים" שלו, בחבור ספריו, ברצותו להמשיך את דרך הסבא, להיות רב וגדול בתורה וביר"ש, מחבר ספרים במחקר, באגדה ובהלכה.
 צר לנו שלא זכינו לראותו בפריחתו המלאה, הן אך הציץ ציץ ולפתע נבל, כמש ואיננו.

חבל על דאבדין...

ת. נ. צ. ב. ה.

מתחת לפני השטח

יעקב כהן / מרכז הרב

אדם פנימי מאד היה אברהם, מבחוץ לא קישקש ולא קרא, אבל שלא כברו היה תוכו — רצוף אהבה וגדולה.

המהר"ל בהקדמתו ל"דרך החיים" מסביר את הגמ' בפרק המניח: "אמר רב יהודה, האי מאן דבעי למהוי חסידא לקיים מילי דנזיקין, רבא אמר מילי דאבות, ואמרי לה מילי דברכות". ופירוש זה, כי שלמות האדם בשלשה פנים... כי צריך האדם שיהי' שלם עם זולתו מבני אדם, וצריך שיהי' שלם בעצמו עד שהוא בריה שלמה, וצריך שיהי' שלם עם בוראו, דהיינו בדבר שמגיע לבוראו. ואלו ג' שלמויות כולל הכל, וכנגד זה אמרו בגמרא מילי דנזיקין — כנגד השלמות החברתית, מילי דברכות — כנגד השלמות שביחסי אדם ואלוקיו, ומילי דאבות — כנגד השלמות העצמית.

והיו בו באברהם כל המילי. זוכרים אנו את פעילותו השקטה של אברהם. כשהי' חסר משהו למישהו, דאג למקום לינה, אוכל וכו'. לא נח ולא שקט עד שהכל בא על מקומו ותקונו. הלכתי פעם לטייל, והדרך קשה היתה, השמש להטה, והצועדים בחורי ישיבה רכי גו שלא נוסו בכגון אלו, והנה אברהם הולך לו עם תרמיל מלא צידה לדרך (אכלנו במשותף), ואינו נפרד ממנו. וכשלמישהו קשה הדרך, אברהם מסייעו. צנוע היה אבל גדול ביחסו לחבריו.

בימים הנוראים שמענו את קריאתו-זעקתו, בתפילתו ובדבקתו הרבה. פאינו את הנער והנה הוא איש, איש גדול באמונתו ובאהבת ה' יתברך.

וזכורני באחד הערבים, בשעה מאוחרת נגש אלי (ולא מרבה בשיחה היה, כמאמר רשב"ג: "כל ימי... ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה"), וספר לי על עבודתו הספרותית החביבה עליו מכל — פירוש על מסכת אבות, ועל דרך כתיבתו. ועיניו זרחו והפיקו אושר, כי היה הנער גדול עם עצמו.

לכתך בשלום (שלום משולש בשלשת השלמויות), ועם רבים מישיני עפר, במהרה בימינו, שובך לשלום.

צדיקים במותם קרוים חיים

יעקב שטיגליץ / מרכז הרב

"יראת ה' תוסיף ימים ושנות רשעים תקצורנה" (משלי י, טז). המהר"י מינץ בדרשותיו (דרוש י"ב) מפרש פסוק זה לא על כמות הימים אלא על איכותם. חיי אדם אינם נמדדים באמת מדה כמותית, כפי שרגילים לחשוב, וממילא אין יראת ה' באה להוסיף ימים נוספים בכמות, ולא הרשעה גורמת לקצורם. אלא כך כונת הפסוק, האדם השלם בדרכיו, אשר כל עתותיו ורגעיו קדש לה', הוא מנצל את זמנו שניתן לו במילואו, חייו ממילא ארוכים יותר, ואילו הרשע שכל שנותיו עברו בהבל ובבוזזו לריק, גם אם רבות בשנים יחיה, למעשה קצרות הן מאוד.

יש למצוא רמז לפירוש זה בלשון הפסוק עצמו, שנקט "ימים" אצל הצדיק ו"שנים" אצל הרשע. הצדיק גם אם יחי' ימים ספורים, ארוכים הם חייו בהרבה משנותיו הארוכות, בהן חי הרשע. הוא אשר אמר קהלת (בפרק ז) "אל תרשע הרבה ואל תהי סכל, למה תמות בלא עתך", כלומר, אם תהיה סכל, ותוציא את כל זמנך לבטלה ולמעשי רשעה הרי כשתמות, תמות בלא עתך, טרם זמנך. גם אם תמות זקן ושבע ימים, הרי שנות חייך האמתיות לא יסתכמו אפילו בשניות ספורות. ועל הצדיק הוא אומר: "תבוא בכלח אלי קבר, כעלות גדיש בעתו" (איוב ה, כו). כי התבואה הצומחת מן האדמה, לא זמן גידולה הוא הקובע את גמר בישולה, אלא אופן הגידול. יש תבואה שתגדל חדשים רבים ולכלל פרי לא תגיע, אם מחוסר מים ואם מחוסר שמש, ויש תבואה אשר תגיע לגמר בישולה במהירות גדולה, אם תנאי גידולה יאפשרו זאת.

חז"ל הביעו רעיון זה, בפרשם את הפסוקים "למען יאריכון ימיך ולמען ייטב לך" (דברים ה) "למען ייטב לך והארכת ימים" (שם, כב) לא כפשוטם, שאין המדובר באריכות ימים כמותית. הרי שאמר לו אביו עלה לבירה והבא לי גוזלות, ועלה לבירה ושלח את האם ונטל את הבנים ובחזירתו נפל ומת, היכן טובת ימיו של זה, והיכן אריכות ימיו של זה? אלא למען ייטב לך לעולם שכולו טוב, ולמען

יאריכון ימיך לעולם שכולו ארוך (קדושין טל:). וככל שהחיים בעולם הזה היו קצרים בכמותם, וביחס הפוך לקיצור הכמות, גדולים ועצומים באיכותם, כן גבוהה יותר הדרגה בה זוכה האדם לעוה"ב.

לדרכנו, יש לומר, שההכרח שאילץ את חז"ל להוציא פסוק זה ממשוטו, לא היתה רק העובדה של נפילת אותו אדם מהסולם, אלא לשון הפסוק עצמו, כי אילו היתה התורה רוצה להבטיח אריכות ימים בעוה"ז, חלף קיום המצוות, היתה צריכה להשתמש במונח הכולל אריכות ימים גדולה ככל האפשר, ולפי זה הי' הפסוק צריך להיות מנוסח אחרת, "למען יאריכון שנות יך" "והארכת שנים" ולא להשתמש במלה "ימים" שהיא קצרה ביחס למונח "שנים". ואף שימים פרושו שנה כמו שפירשו חז"ל במסכת כתובות (דף נו:), אך מכיון שהמלה "ימים" יכולה להתפרש בשני אופנים, ובפרט כשהתורה באה להדגיש כאן את אריכות השכר המובטח, היתה צריכה להשתמש במלה "שנים", ומאחר שלא עשתה כן, למדו חז"ל כי אריכות החיים גם להתבטא בימים ספורים, כמשוטם.

גם כשאנו משתמשים במלה "חיים", כונתנו למושג נצחי וקיים לעד, חיים עד העולם. כינויו של ה' יתברך הוא חי העולמים, הנשמה אף היא מכונה חיים או חי"ה, כמובא בפסוק "ותקרב לשחת נפשו וחייתו לממיתים" (איוב לג, כב). אולם משום מה מכונה גם תקופת שהותנו עלי אדמות בכינוי זה של חיים? האם טעות יש כאן? או לשון סג' נהור שיש בה משום לעג לרש? או אולי שאיפה כמוסה להאריך את שהותנו כאן לנצח? בהמשך לדברים האמורים לעיל, יוסבר הדבר היטב. האדם, המורכב משני חלקים שונים, גוף ונפש, נברא לשם יעוד מסוים, לשם הפיכת הגוף לנפש. הגוף מוגבל בזמן ומושפע ממקריהו, הוא פושט צורה ולובש צורה, סופו לכלות. כל מעשי הגוף הם, לכאורה, מעשים שאינם יכולים להיות רחוקים מפועלם ויוצרים, סופם לכלות, חוק הזמן שולט עליהם, ועל כן חייבים גם הם להיות חולפים וזמניים. אולם הבורא שחיבר בצורה כה נפלאה שני כוחות אלו, הדרים זה עם זה בהרמוניה שלמה, את הזמני ובן-החלוף, עם הקיים והנצחי, איפשר לנו להתעלות מעל חוקי הטבע, והזמן בכללם. יש ביכלתנו להפוך את הזמן לנצח, את החולף לקיים. סמי קסם ניתנו בידינו לפעול ולחולל נפלאות, סמי חיים שביכלתם להנציח כל פעולה גופנית שלנו ולצורה בצרור החיים הנצחיים. המצוות, הן אותן פעולות שלכאורה אינן עושות רושם, זמניות הן וחולפות, אך הן בדמות מטבעות שביכלתנו להמירן ברכוש קיים. גוף זה פועל פעולות של נצח, הוא גוף חי, היד שהניחה תפילין הופכת להיות מגוש בשר

לאבר קיים לעד. וכן כל תרי"ג מצוותיו של האדם מנציחים את כל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, והגוף הופך לנפש, והמות לחיים. אין שהותנו בעוה"ז קרויה חיים על דרך העברה בלבד, אלא על דרך האמת, כי רק כאן נעשים אנו לחיים. לא רק אבריו הגופניים של האדם מונצחים על ידי פעולות אלו, אלא גם כל עתותיו ורגעיו שנעשו בהם מצוות, יוצאים מכלל זמן והופכים להיות חיים לעד. משום כך נמדדים חיינו של האדם לא לפי הכמות הכללית של הזמן בו הוא שהה כאן, כי לא כל זמן זה ראוי להקרא בשם חיים, אלא לפי אותם זמנים שהומרו בחיינו נצח והפכו לחיים אמתיים. הצדיקים שכל רגעייהם ועתותיהם הוקדשו לקודש, הם הם הנקראים חיים, ואילו הרשעים שכל זמנם נשאר בגדר הזמני והחולף, כמה שניות משניותיהם ראויות להקרא חיים? רשעים, אפילו בחייהם קרויים מתיים.

אין אנו יכולים לבוא בסוד ה' ולידע כמה זמן נועד לכל נשמה שנשלחה כאן לעוה"ז, להפוך לנצח. אך יש נשמות אשר מילאו את יעודן בזריזות, הן סיימו את החיים שהוקצבו להן במהירות, כלומר, אותה קיצבה של חיים אמתיים שניתנה להן ליצור בעולמנו מהזמן החולף, הן יצרוה במהירות. הן נצלו את זמנן עד תומן. כזה היה יקירנו אברהם יצחק ז"ל. נשמה גדולה קיננה בו, מורשת סבו הגדול. נשמה שלא נזקקה לזמן רב בכדי למלא את יעודה, נשמה שרצתה לסיים את תפקידה במהירות משום שלא יכלה ולא רצתה להתעסק בקטנות יתר על המדה. אברהם יצחק ז"ל שאף מעודו לגדולות, לחבר ספרים, בהם החל עוד משנת הבר-מצוה, להיות מחבר גדול בישראל כראוי לנכד של סבא כה ענק ונשא. הוא דלג על מדרגות, טס לראש הסולם מבלי רצון לטפס על שלביו הנחותים. השאיפות הנועזות והנישאות שגרמו לו לאותן דליגות וטיסות, הן גם אולי שגרמו לאותה טיסה מהירה, בה הוא עבר על פני גשר החיים. יש לנו למדוד את חייו לא לפי הזמן הכמותי בו הוא חי, אלא לפי הדרך בה הוא עבר, ואז נוכל לומר כי לא כצעיר ונער נקטף הוא מאתנו, אלא כזקן ובא בימים, והיתה זאת אולי לנחמה פורתא להוריו השכולים ולרעי' הגלמודים, בהכרתם כי לא בלא עתו הלך מאתנו, כי אם כעלות גדיש בעתו.

תהי נשמתו צרורה בצרור החיים.

לזכר אברהם יצחק ז"ל

מאן־דהו

אברהם יצחק, איכה! אברהם יצחק החביב, הנעים, איך נעלמת מן האפק הצר של עולמנו הצר, כה בפתע פתאום, כהרף עין, נעלמת ואינך!

זה לא מכבר ראינוך, מתהלך לרוח היום, מגלגל שיחה עם חברים, נשאל משהו, מגיב בחיוך, מציע עזרתך לזולת. ולפתע, ואינך! מתמרד הלב, מסרב להתנחם, האומנם לא נוסף עוד לראותך? היתכן? האפשרי הדבר?

בבקרי בירושלים, עליתי לשיבה. התהלכתי בתוכה, סובבתי בין כתליה, חזרתי על ספסליה, והיא ריקנית ושוממה. ריקנית? שוממה?

לא דייקתי! מלאה, גועשת, רועשת. התלמידים ממלאים את הספסלים, מרצפותיה עמוסים כובד משא החברים ההולכים הלך ושוב, כשהם נושאים ספרים מגדלים שונים.

אך לבי, ראשי, ריקן ושומם! הנני ישן בין הערים! אני מתהלך כסהרורי, ממשש באפלה, ואני פונה אל הקירות.

כתל, כתל! הידעת איפה אברהם יצחק? דממה!

ואני מנסה לשאול את הספסל :

ספסל, ספסל ! היכן מושב אברהם יצחק ?

דומיה !

נסיתי דבר לשולחנות, לספרים, לכל החפצים הדוממים.

ואני מקשיב ושומע בדמימותם, ברחשי דומיותם, בהמית שתיקותם את
התשובה האכזרית. ובראש מתחיל להתבהר, ובלב ובכל רמ"ח אברי הגוף,
התשובה האיזמה הנוראה.

אברהם יצחק עזבנו ! אברהם יצחק הלך מאתנו ! הלא תראה כי אנו שרויים
באבל על מות לבן.

אני לוקח כסא לנוח. רוצה להסיח את מחשבותי. אני מסתכל בצעדי התלמידים.
מונה את צעדיהם ומתבונן על צורת הליכתם. אך הם מזכירים לי את צעדיו
של אברהם יצחק, ואני מתחיל להשוותם ולדמותם.

אלה הצעדים אינם דומים לשלו.

ואלה, נטית זויתם דומה לשלו.

ואלה עצירתם דומה לשלו.

אבל, היכן הם צעדי אברהם יצחק המושלמים, השלמים ?

אינם ! אינם ! אינם !

עליתי לבית הקברות. גן מלא מצבות אבן. מצבה מצבה ופרשתה. תחת כל
אבן שיש, מונחת נפש־שהיתה־חיה.

שקט, דממה.

בין כל מצבות השיש, מצאתי את המצבה המיוחדת, את הגלעד, למקום משכב
אברהם יצחק רענן זכרונו לברכה.

אבן שיש בצורת מלבן, טוחה בתערובת הבנאים, רשימה מעידה על השוכב
תחתיה.

שקט, דממה מסביב !

סמלי הדבר !

אברהם יצחק היקר. כל ימיו, אהב את השקט, אהב את השלוח, אהבה אהבת
נפש. בחייו לא זכה לה.

גלי החיים בטבעם מזועזעים את האדם. מסעירים אותו, לרצונו ושלא לרצונו.
וגם אברהם יצחק נסחף בתוכם. כתוצאה מזה, מעשיו היו נראים חפוזים
ומהירים. אך לאמיתו של דבר, שקול, מתון ומדוד בטבעו ובתוכו. הוא חיפש

את השלוח, את השקט הנפשי, את רגיעת גלי החיים.

הוא אהבם, חיפשם, אך לא השיגם!

הוא חיפש את הדרך לגן העדן. התאבק עם להט החרב המתהפכת. ולא הגיע

להם בחייו. במותו "זכה" להם!

מעולם לא חשב למימוש כל כך טראגי של מאוויו. אך האם לא כל כך טבעי הוא

שנפשו המשתוקקת לשקט, לשלוח, איגדה למשכן לה את חצרות בית החיים

הדומם. האם לא מורגש כאן מאמר "זו"ל: "לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם

לעולם הבא אלא שהם מבקשים לישוב בשלוח בעולם הזה"?

תהיה נפשו צרורה בצרור החיים.

...אדם

...אז

בשעת לימודו

בשורות צה"ל עם חבריו לישיבה (יושב קיצוני משמאל)

...KLEB

...KLEB

...KLEB

...KLEB

לזכר נשמת אברהם יצחק רענן ז"ל

מ"צ נהוראי / מרכז הרב

לפני כ' שנה פתח הקב"ה את אוצר הנשמות ברר מתוכן אחת יקרה מאד, כולה
טוהר וחסד, הלבנישה בגוף בדמות זית רענן, ושיגרה אלינו לשליחות נעלמת.
והנשמה, אלומת-אש בוערה ושואפה לאין סוף...
ויצר לה המקום בינינו, ותגדע את הזית ותפרח מתוכו...

איכה נגדע הזית ונתימנו ? !

חלפה שנה ודמענו טרם יבשה. אף הבכי עוד גואה בקרבנו, אלא שהוא נחנק
בדממת האבל.

חלפה שנה שלא השכיחה דבר. להיפך, כל רגע של יום חולף רק חשף לנו
עינינו יותר ויותר את גודל השבר והפגישנו שוב ושוב עם חומרת משמעותו
של האסון.

הזמן שחלף עוד צרף תוגתנו והקדיר מחשכנו יותר משהיה בתחילה, הוא
החדיר לתודעתנו את אמיתת עובדת הסתלקותו — אמת שהיתה רפויה בידינו
מהשפעת עוצם מכת התדהמה שערערה את שווי משקלנו עד כי היינו למגששים
בין חלום בלהות למציאות.

בעתת השנה שחלפה הקפיאה את מלל שפתינו ואנו ממשיכים להחריש גם
לאחריה !

אין בנו האון לקרוע הדממה !

כי מה נאמר על מי שששונו ויגונו לו הם לבדו ואין לאחריים עמו ?

ומה שם נקרא למי שלבו היכל-קודש חתום ועל שפתי-שעריו בת-שחוק סלחנית

לכל המנסה לפותחן ?

והאין המונח "טוב לב" דל מכדי למצות את מי שכל ישותו רעפה טוב והשפעת אהבה לזולת?

הן רק נגרע אם נחפוץ במונחים כ"צנוע ושתקן" את מי ששזר את חייו בחוש של דממה עדינה, ללא הגה וללא רחש וקולו ישמע אך בבואו אל הקודש! ועל כן נאנקנו דום! כי המדות — שקנינן משאת נפש כל חכם וישר לב — שובצו כפנינים בודדות במכלול האישיות שנקראה בשם אברהם איצ'לה ז"ל. מה רב הבושם אותו המטיר כלאחר יד מפירות המגד אשר עם לבבו? ומה רבו התקוות?!

ועתה! איה מלאך הנחמה שיצית האור בבית הישיבה בלילות ארוכים?!

... ותפרח הגשמה ותתיצב לפני רבון העולמים ותאמר: רבש"ע! "נשמה זו המוחזרת אליך טהורה היא כביום נתינתה". ויטלה הקב"ה כי מלאה שליחותה וישבצה בכתר החסד.

ועל כדין זה נאמר בקהלת רבה (ה, יח) "כד דמך ר' בון בר' חייא עאל ר' זירא ואפטיר עלו' הדין פסוקא: "מתוקה שנת העובד" למה היה ר' בון בר' חייא דומה? למלך שהיה לו כרם ושכר פועלים הרבה לעשותו, והיה שם פועל אחד מתכשר במלאכתו יותר מן הכל יותר מדאי. מה עשה המלך? נטלו בידו והיה מטייל עמו ארוכות וקצרות. לעתותי ערב באו הפועלין ליטול שכרן ובא אותו פועל עמהן ונתן לו המלך שכרו מושלם. התחילו הפועלים מצירים, אמרו: אנו יגענו כל היום וזה יגע בשתי שעות ונתן לו המלך שכרו מושלם? ! אמר להם המלך: מה לכם מצירים? יגע זה בשתי שעות בכשרות מה שלא יגעתם אתם כל היום. כך למד ר' בון בר' חייא תורה לכ"ח שנה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד לק' שנה".

פעל אברהם איצ'לה ז"ל בפחות מעשרים שנה מה שתלמידים ותיקים פועלים בשנים רבות...

יהא זכרו ברוך לעד בלבבנו.

לדמותו

משה גלזר / מרכז הרב

אם כי עברה שנה מאז אירע האסון, עדיין לא התיישן המאורע. טרי הוא הפצע כביום קרותו. עדיין לא נמחה רושם התדהמה שהלם את החברים המרגישים ועדיין הועזעו מהדהד בלבנו.

קשה לכתוב בנסיבות כאלה על אברהם יצחק היקר, כשעדיין ממאן הלב להאמין כי אמנם כבר איננו. עדיין צלם דמותו מרחפת לפנינו בין כתלי הישיבה, כבימי חיותו. דומה שעדיין שומעים אנו את שיחתו, את בת צחוקו המלככת, ואת פעמי צעידתו הלוך ושוב.

אולם, עובדא היא ועלינו להשלים אתה. אברהם יצחק היקר הלך ואיננו! עבר מעולם זה לעולם שכולו טוב, וכל מה שנותר לנו לצאת ידי חובתנו כלפי הצעיר הבלתי נשכח הזה (וכולנו חייבים, משהו לפחות, כלפיו!) הוא: ללמוד את אשר ניתן לנו כעת ללמוד מחיי הצעיר א"י ז"ל, ללמוד ולהעריך את כל כוחות הנפש שהיו גנוזים ואצורים בעלם צנוע זה, ושלא זכה הוא ולא זכינו אנחנו שיוציאם מן הכח אל הפועל במילואם.

והיה זה גם נחת רוח וגטפי תנחומים, ללבות שבורים ורצוצים של אב ואם שכולים, אשר יתנחמו במקצת, בראותם התבוננות חברים בפרי ערכי הצעיר הזה אשר נקטף בעודנו באבו, בטרם יספיקו מעינותיו האצורים לפוך חוצה.

אציין בזה כמה מתכונותיו והליכותיו. שחלק מהם ידועים לכל מכיריו, וחלק אך ורק למתי מספר ממכיריו שהיו קרובים אליו זמן רב למדי, ושחדרו בעין בוחנת אל נבכי העלם הזה שהיה צנוע וגנוז למדי מכדי להבליט את מעלותיו. מדת הרגש: ישנם שני מיני רגש. יש רגש הבא מתוך התרגשות (בדרך כלל,

רגעית) שאין לו שום שייכות לשכל, ואין השכל שולט עליו. ויש רגש הצמוד לשכל, רגש כתוצאה משיקול הדעת והבא אחרי יישוב הדעת. כשאדם שנחון במדת הרגש, שם לב לעובדא רגילה לכאורה, ואחרי שהיפך בה בשכלו היטב, מצא, בהבחנה המיוחדת לו, נקודת אור מיוחדת במינה, בעובדא זו הבאה מתוך עדינותו של בעל העובדא, והמלמדת על טוהר נפשו של הלה, הריהו מתרגש מאד הימנה, היינו, התרגשות שהשכל שותף בה, ולא התרגשות הנפש בלבד, וזהו בעל מדת הרגש.

אברהם יצחק ז"ל הצטיין בתכונה זו. לא פעם נודמן לי לעמוד על תכונתו זאת מתוך שיחות אגב רבות. היה מתמיה לראות את חדות-ראייתו ורגישותו השכלית לפעולות, לכאורה רגילות, של חברים ואנשים, שהוא מצא בהם קוים דקיקים שהעידו על טיבו ואפיו של בעל הפעולות הללו, והוא התרגש מאד מזה. כמובן, הוא לא התכוון לניתוח פסיכולוגי מופשט גרידא של פעולה זו וזו, אלא הוא התכוון לפועל-יוצא, למוסר-השכל של הקו המסוים בפעולה, ושאגב לימדה הרבה על פועלה, והוא התרגש מאד מאד מעדינות מסויימת (ולהפך מגסות מסויימת), שהיתה מוסוית היטב מעין רואים, ורק הוא בחוש הבחנתו הדק הצליח לנתחה ולמצאה ולתרגש עליה.

הודאה על האמת: כשנודמן לו לראות אי-נכונות רעיון מסוים, שדגל בו בדביקות ובמסירות, והטיף לו בכל הזדמנות, ובשעת מבחן התבררה לו הטעות, לא היסס מלהודות בפה מלא על טעותו ברבים, ולא נמנע משום סיבה שהיא מלשנות דעתו, לא חשש מ"מה יאמרו הבריות", לא חשש מבוכו עמלו לריק, אלא "כשם שקיבל שכר על הדרישה, קיבל שכר על הפרישה". יושר: ישנם בני אדם הרגילים לחיות במצב של "אחד בפה ואחד בלב", כלומר, הם מרמים את עצמם, ואינם שמים לב שאין פעלם עולה בד בבד עם דיבורם. לפעמים הם מנסים, בסברות שונות ומשונות, דקות מן הדקות, לשייב את ניגודי המעשה להלכה שלהם.

אברהם יצחק ז"ל לא סבל זאת מאחרים וכ"ש לא מעצמו. הוא לא סבל סתירות כאלה, ולא אהב להחליקן בדברים וביישובי-שוא. על כל מעשה ומעשה שאל את עצמו אם זה תואם את דרישותיו הרעיוניות, ואם לאו — נמנע לעשותו, וכשקרה מקרה יוצא מהכלל, שלא היה בידו להמנע ממעשה שאינו כרוחו וכדרישתו הפנימית, סבל ייסורי נפש קשים, הוא הרגיש שאין מצפונו נקי, והשתדל לתקן זאת במדה האפשרית.

ענוה וצניעות : צנוע וענו. לא התבלט ולא שאף להעמיד עצמו במרכז. כל מעשיו בצנעא היו. תמיד ביקש להשאר בצל. בכל שיחת חברים שהשתתף בה, אף אם היה הוא הגורם והמתחיל בשיחה, שמט את עצמו, תוך כדי שיחה, לקרן זוית, כשומע מן הצד. מעיר הערת אגב, מוסיף נופך לשיחה, אך נשאר בצד. הוא לא אהב שהזרקור יהיה מכוון אליו.

כח אלמוני היה בחייו, שכוחותיו הפנימיים לא היו ידועים לרבים, ורק מעטים הצליחו לגלות זאת במקרים שבדרך אגב. וכשהיה לפעמים מפליט אילו רעיונות מענינים, היו תמהים "זו מנין לו?".

בערוב ימיו כתב לקוטים על פרקי אבות. לקט פירושים ממפרשים ראשונים ואחרונים. כתב בצנעא. ורק לאחר מותו נתגלה במה עסק. בחייו לא רצה שידעו, ואמנם לא ידעו.

הבנה והעמקה : בעל הבנה מעמיקה, הבנתו היתה יסודית, לא למחצה ולשליש ולרביע. כששאל דבר, רצה לשמוע תשובה. ולכששמעה, התעמק בה ובירר את יסודותיה. את הדברים הגלויים, תפס כהרף, בלי הסברים, אך אחרי התבוננות חדר אף לנקודות היסוד. ואם לא היו ברורים כל צרכם, דרש ביאורים והשתדל להבינם.

זכורני, אחרי שביקר פעם ראשונה בטירת צבי, סיפר על חוויותיו. בצד החוויות החיצוניות, כגון : החיים היומיומיים בקבוץ, העבודה שאף השתתף בה וכו'. הצביע גם על תכונן חיי החברה, בחברה זו ששמה קבוץ. האוירה הכללית, רעיונות החברים שבחלקם הושפעו ממציאות חברתית זו, ובחלקם הושפעו על המציאות. המושגים השונים של החברה, התהליכים שנוצרו בחברה זו וכו'. בכלל היה בעל תוכן, אם כי לא הבליט זאת. אך מי שרצה להטות אוזן, שמע ממנו רעיונות בעלי תכונן עשירים, שמקורם כמובן בספרי קדמונים.

גמילות חסדים : הצטיינותו במעשי חסד היתה לאין שיעור. התמסרותו לעשיית חסד לזולת היתה כרוכה בהתבטלות עצמית ממש, והגיעה עד כדי טשטוש התחומין בין מעשי חסד למעשי חובה. כל כך רגיל היה הדבר לבקש מאברהם יצחק ז"ל טובה גדולה או קטנה, עד שאין האדם הנזקק והמפיק תועלת מעזרתו, מרגיש צורך להודות לו, ולא עוד, אלא שכאילו הרגיש שאברהם יצחק "חייב" לו להגיש עזרה זו וזו. וכשנודמן לי לשאול לאחדים מאלו שנהנו ממעשיו לעתים קרובות מאד, על פרטים ממעשי חסדיו, לא יכלו להזכר בפרט מיוחד : משל לאדם שאיננו זוכר תפריטי סעודת תמול שלשום, אע"פ שבשעתם נהנה הנאה מרובה

מאכילתם. והיו כאלה שנהנו יומיומית מעזרתו אף בדברים פעוטים וקטנים, אך טרדנותם מרובה, וכידוע גדלות יתירה טמונה דוקא בהם. ויהא זה הגשת ספר תורני, השאלת חפץ, וסתם הנאה גשמית ועירה כשהשעה היתה צריכה לכך. ועוד יתירה מזו: כל מעשה חסד שעשה, מתחילתו ועד סופו עשה, מא' עד ת', לא נהג להתחיל במעשה ולהפסיקו, ואף לא לחפש גמר מצוה כדי שתקרא על שמו, אלא מן המסד עד הטפחות, הכל עשה בעצמו.

כשביקש מישאו ממנו לטפל בקבוצות צעירים מהקבוץ הדתי שנשלחו לבקר בירושלים, לא זוהו ידו מידם בזמן שהותם בעיר, מרגע בואם עד הפרדס. דאג מראש ללינה מסודרת, אוכל, וכל סדר ביקורם, והכל בעצמו. הראה לכל אחד ואחד את מקומו, הדריכם בסיורים בעיר, החל בביקורי חצרות אדמו"רים ועד סתם ביקור באתר היסטורי, שירושלים נתברכה בשפע בהם. סידר הרצאות מתאימות בשבילם וכו' וכו'. אף פרט קטן לא נעדר. ועל מעשה זה חזר כמה פעמים, וטיפל בהם ללא ליאות, ללא הרגשת טרדה. להיפך, הרגיש בזה מילוי חובה רוחנית, מילוי ייעוד ושליחות.

והרי שתי עובדות מימי ילדותו המלמדות הרבה על אפיו אף בשנותיו המאוחרות. א. בהיותו ילד, מתה עליו הסבתא. הוא אהבה, והיא אהבה אותו. בשבוע האחרון לחייה, בשכבה על ערש דוי, שוחחתי אתו. תוך כדי שיחה אמרתי לו: "יודע אתה, הסבתא חולה, עליך לומר תהלים". הוא שתק, כדרכו, ולא הגיב.

כעבור שעות מספר ראיתו. לא בשעת אמירת תהלים. ראיתו אחר ימי אמירת תהלים שלו. לא עיניים אדומות, לא סימנים חיצוניים דומים אחרים. לא! הוא הלך, דיבר, כרגיל. אך עין חודרת גילתה בו את ההבעה שלאחר תפלה. מרוגש ומוזעזע פנימית, כולו ספוג מתפלה! אך ראייה חיצונית לא גילתה עליו מאומה, לחלוטין, מאומה! חישש ויגל ושיח נחם אולם הלבנות, סידרה רגילה.

ב. בהיותו בגיל צעיר מאד, דיבר פעם על שכר התפתחות המדע כנגד הפסדה. יתרון ההתקדמות המדעית ברפואה ובטכניקה הבאה לעזרת האדם, מול גרעון פיתוח כוחות ההרס למיניהם. הדברים עתיקים, ואין בהם משום חידוש. אולם מה מפליא היה לשמוע זאת מפי נער בגילו, כשהסביר את הדברים בטוב טעם ובהשכל.

★

אילן שנגדע

עוֹזֵי קַלְכֵי יַיִם / מַרְכֵּז הַרֵב

עלם צעיר בשנות נעוריו היפות, נגדע פתאום לעינינו ולא נדע כמה נוכל להשיב רוחנו הרצוצה מן השבר הגדול שהשברנו. על מה ולמה נכרת לפני שהגיע לגיל הכרת? שאלה נוקבת זו, בוקעת רקיעים ויורדת עד לעמקי מעמקים ותובעת הסבר ופתרון לתהום שנפערה לנגד עינינו. וכך עומדים אנו נבוכים, מול אדירות הגבורה האלהית שהופיעה בבית מדרשנו, ובפינו התשובה היחידה, אכן, גבהו מחשבותיו ממחשבותינו, ולא דרכנו דרכיו, ולא נוכל למצות בהבנתנו הזעירה את עומק הדין הטמון בכבשונה של ההויה.

מהם הגורמים והסבות למות האדם? (1 — האם חולשה טבעית של גופו המתנוון של האדם, ההולך ובלה בעקבות חליפת הזמנים והעתים? 2) שמא נצחיותו של האדם עלי אדמות, תחדיר בקרבו את הרגשת הגאווה והבטחון ותשכיח ממנו את ההתבטלות בפני אדון כל. 3) אולי יצירתו של "מלאך המות" היא אשר מחשיכה את עיניהם של הבריות — ומסלקת את החיים מן האדם? 4) שמא הגוף העכור מהוה חציצה המפרידה בין האדם לבוראו, והמות בא להפריד את הגוף מן הגשמה כדי שתוכל להשיג את כבוד השכינה?

נראה שנימוקים אלה אינם אמורים כלפי צדיקים, ובמדרש (דברים רבה, וילך) על הפסוק "מי גבר יחיה ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה" (תהלים פ"ט) "א"ר תנחום: "מי גבר כאברהם שירד לכבשן האש והצילו הקב"ה, ואח"כ (בראשית כ"ה, ח') "ויגוע וימת אברהם". מי גבר כיצחק שפשט נפשו על גבי המזבח, ואח"כ (שם כ"ז ב') "הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי", מי גבר כיעקב שנתפגש עם המלאך, ואח"כ (שם מ"ז כ"ט) "ויקראו ימי ישראל למות". מי גבר כמשה שדבר עם השכינה פנים אל פנים, ואח"כ (דברים ל"א י"ד) "הן קרבו

ימיך למות". עכ"ל. ולפי פירושו של המהר"ל (זכר צדיק), הדוגמאות הללו סותרות את כל ההנחות דלעיל על סבות המות. אם המות תוצאה של פסידת הליחיות שבגוף, וחולשת הבשר המתנון, הרי אברהם יוכיח, שלמרות שהושלך לכבשן האש, שלפי הטבע, צריך גופו להשרף ולהחרך, בכל אופן גופו האיתן התגבר על כוחות הטבע, — ברם, מן המות לא היה לו מנוס, משמע שישנה סיבה אחרת למות — הנובעת לא מחולשת הטבע הגופני. יצחק הוכיח, בפשטו את צוארו על גבי המזבחה, שגם בלי חרדת המות — חודרת יראת ד' כליות ולב, והוא מבטל את עצמיותו ואנכיותו לפני ד', ואין הוא מתגאה בעולם לא לו, ממילא מובן שאין צורך בהגעת המות אליו כדי להבהיר לו שהוא רימה ותולעה — ולא א־לוה. אם "מלאך המות" הוא המביא כליה לאדם, יעקב יוכיח, שהתגבר על המלאך, אבל מיום המיתה לא היה לו מפלט. אם בשביל סלוק חשכת החומר הגופני — הרי משה דבר עם השכינה פנים אל פנים גם בהיותו מהלך בעוה"ז, וא"כ למה קרבו ימיו למות?

המסקנה שמגיע אליה המהר"ל — שהמות מביא לעילוי הנשמה. למרות שהאדם מגיע להשגות גבוהות בא־להות גם בעוה"ז, אבל — בהפרד הגוף מן הנשמה זוכה הנשמה להשתחרר מכבלי החומר והיא מתעלה להיות במחיצת העליונים ממש, ללא כל חציצה המאפילה על זוהר השגתה — וברק כשרונותיה הרוחניים. כשנתבונן במדרש זה נראה שכל הענקים הללו — הספיקו להאיר את סביבתם, ולאחר שמילאו את תפקידם — עלתה נשמתם לגנוי מרומים. מה נאמר על אברהם יצחק ז"ל שעדיין לא מלאו לו עשרים שנה — וכבר נלקח בסערה השמימה. רק עתה התחיל לגדול ולהתפתח ולהניב פרי, והנה נגדע האילן הרענן. בטרם הספיק לגלות את כשרונותיו הגנוזים — ולפתע נדמה שירת חייו.

אם נרצה לעמוד על טיבה של נשמה זו, נוכל ללמוד מעט מן הכתבים על "תפילין" ו"פרקי אבות" שנשארו בידנו. העיסוק בפרקי אבות, מבטא את הרצון ללכת בדרך הראשונים — שמדות ומוסר קודמים לקנין התורה. והוא הדין גם ביחס לתפילין, כידוע מקדימים להניח תפילין של יד — לשל ראש. על תפילין של יד למדונו חז"ל שהם צריכים להיות לאות אינדיבידואלי, "לך לאות" — ולא לאחרים לאות, לעומתם, על תפילין של ראש נאמר "וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך ויראו ממך", וכיון שראשית כל עלינו להניח תפילין של יד כנגד הלב, פירושו של דבר שלפני ההתגלות במערכות החיים, צריך לקדום התהליך של הזיכוך והעידון הפנימי, — ולאחר טהרת הלב באה ההופעה של

תפילין של ראש — דהיינו ההשפעה על הזולת, סגולה זאת מצאנו ביקירנו אברהם יצחק ז"ל.

הצניעות שבו האפילה על מעשיו, עד שקשה היה לתהות על קנקנו. החסד והצדקה שפעל ועשה למען הזולת, עטופים היו בהילת הסוד והסתר. רק עכשיו נוכל לצרף מקרה למקרה, וזאת לאחר שאנו שומעים מידינו הרבים את חסדיו המרובים עמהם, וקשה לספרם ולספורם מרוב ריבויים. ולדוגמא: רגיל היה להקביל בני תורה הבאים ממדינת הים, ללמוד בארץ, — הוא נסע לקראתם כדי שמיד עם בואם ארצה ירגישו שאינם עוזבים ובודדים בארץ ד', ולא נח ולא שקט עד שדאג לשיקומם וסידורם, כדי שיסתגלו לתנאים החדשים, והיה מוכן להושיט להם עזרה כל אימת שיפנו אליו, כן היה מטייל עמהם בירושלים ומראה להם את צפונות עיר הקודש, וחמדת מקום מקדשנו, לא היה מרבה בדברים ובהסברים. נתן לאורה שיתפעל ויתרשם בעצמו, מבלי שירגיש שהוא מובל על ידי מישהו. מעשה החסד והצדקה נעשו בהחבא — כדי שלא ירגיש המקבל שהוא אוכל "נהמא דכיסופא" — ולא רצה שיהיה מישהו אסיר תודה אליו. היה מהנה אחרים מבלי תמורה וחלופין. וכל זאת כמובן ללא רעשנות חיצונית. מלת גנאי על אחרים לא שמענו ממנו — ומיותר להוסיף שגם לא "לשוון-הרע" ו"רכילות". וכך בדרך זו של הצנע עם אלוהיו — נהג גם בדברים שבפרהסיא. מצות שמחת חתן וכלה — היה מקיים בקביעות. ידע לרקד לפני הזוג ולעורר את שמחתם. חוט של חן היה משוך על תנועותיו ומבטו הצנוע והביישני. ולמרות שהיה כבר זקן ורגיל בקיום מצוה זו, בכל זאת נשאר נחבא אל הכלים בענותנותו הגדולה.

אם נדע לסגל בקרבנו מדה זו של ההתכנסות הפנימית והצניעות והענוה לפני ההופעה הגלויה, ודבקות במדת החסד, והעזרה לזולת, הרי עשינו חסד של אמת עם נשמה גדולה זו — שלימדה אותנו פרק בהלכות יסודי התורה והמצוות, ועל ידי זה נמלא את מה שחסרנו בהעדרה.

בבראשית רבה (פרשה ק') מיישב המדרש את שינוי הלשונות באבלם של יעקב ומשה. ביעקב נאמר: "ויעברו ימי בכיתו", ובמשה נאמר: "ויתמו ימי בכי אבל משה", אלא משה על ידי שלא היו לו בוכים כתיב "ויתמו", — אבל יעקב על ידי שהיו לו בוכים כתיב: "ויעברו ימי בכיתו". עכ"ל. תשובת המדרש על הסתירה בין הפסוקים אינה מובנת, הלא ההגיון מחייב ההפך, — בתקופת משה היה עם ישראל עם רב — וכמובן שהיו לו סופדים רבים, ואילו בזמנו של יעקב

לא היה קיים המושג הנקרא "עם ישראל"? מצאתי הסבר בכתבי המגיד מדובנא. לאחר פטירת משה — הלכו בני ישראל לארץ חמדה טובה ורחבה, ולבם לא היה פנוי לבכי ולהספד, הם שמחו שפניהם מועדות אל המנוחה ואל הנחלה, אולם לאחר מות יעקב התחיל שעבוד מצרים, וישראל היו צפויים כל הזמן לצער ולענני ולסכנת מות, לכן נאמר שם שרק עברו ימי אכלו ולא תמו, כי עם פטירתו החלה תקופת הצער והסבל.

וכן באבלנו, גדול כים שברנו מי ירפא לנו. במה ננחם את המשפחה, ובמה נתנחם אנו בני הישיבה, בהעדרו של יקירנו אברהם יצחק ז"ל. ימי אבלנו רק עוברים — ואינם תמים לעולם. ברם, התקופה בה אנו חיים, עומדת בפני חבלי יצירה גדולים, העם שב לארצו, הארץ הולכת ונבנית, ותפקידים רבים מוטלים על בני הישיבה, להפיץ תורת חיים בכל שדרות העם. בהרצת תורה והאדרתה — נמצא תנחומים.

לזכרו...

צבי אברהם סלושץ / מרכז הרב

היה זה ביום קיץ מעונן בשעות הבקר. צועד הייתי במעלה רחוב הרב קוק בירושלים לבית מרן הגראי"ה זצ"ל שם משכן ישיבתנו הק' — "מרכז הרב". אותו יום ערב שבת פרשת ראה היה, ותלמידי הישיבה נסעו ל"בין הזמנים" איש איש לביתו להנפש ולהחליף כח לקראת זמן הלמודים הבא. כאשר התקרבתי לבנין הישיבה, ראיתי והנה מספר מתלמידי הישיבה עומדים עצובים, ראשם מורד ארצה ומשוחחים בשקט. נגשתי אליהם ושאלתים לפשר הדבר. אחד מידידי הפנה ראשו אלי ואמר: "אברהמ'ל נעלם".

— איזה אברהמ'ל? מה פירוש נעלם? — שאלתי.

— "אברהם יצחק ירד לרחוץ בים ועקבותיו נעלמו מאז אתמול" — ענני.

לרגע קט נדם לבי. ותוך רגע התאושתי מעט ובצעדים זריזים עליתי למשרד הישיבה להודיע פרטים נוספים. אך לשוא, אין שום ידיעה כל שהיא אודותיו. המתנתי באולם הישיבה, ובשעות אחה"צ הגיעה הידיעה המדהימה והסופית: "אברהם יצחק אינגו עוד ולא נוסף לראותו".

האסון הגדול שפקד את בית הרב בהלקח מהמשפחה הכבודה מחמד עיניהם אברהם יצחק ז"ל, טרי עדיין וגדול הכאב. רק במלים קצרות אבוא לתארו, כי לא יספיק המצע מלתאר נפש עדינה זו. רך בשנים נקטף הפרח שהחל להפיץ ריחו. "... כשמת שמואל הקטן תלו מפתחו ופנקסו בארוננו" (מס' שמחות פ"ח). כן — כשנסתלק אברהם יצחק "הקטן" ענו ונחבא אל הכלים והבורח ומתרחק כמטחוי קשת מחשש שמץ של גאווה — נסתלק מאתנו גם מפתחו — מפתחות ארונות הספריה התורנית הגדולה שהכילה ספרים רבים יקרי ערך מעובון סבו הגדול הרב זצ"ל, שעמדו לרשותו. פעמים רבות עת היינו לומדים בלילות החורף

הארוכים בשעות הלילה המאזחרות (והספרן לא היה אתנו), וזקוקים היינו לספר לשם הבהרת סוגיא חמורה, והנה אברהם יצחק אדיב הלב הואיל להפסיק מלמודו ולהעמיד לרשותנו את הספר המבוקש. והפנקס — מי שעייין ברשימותיו בפנקסו שהכילו ד"ת; רעיונות בדרך ההגיון, המוסר והמחשבה; והליקוט הנחמד על מסכת אבות — יעמוד משתאה למראה כושר הכתיבה ושכלו הישר שהשתלבו בד בבד. אילו היה אתנו, כמה פנקסים היה רושם. אבד הפנקס וניטל מעמנו המפתח. שני הלוחות שקבלנו מסיני — תפסו את שני חלקי התורה שאחד בלי השני אינו שלם. לוח אחד מצוות שבין אדם למקום — והשני בין אדם לחברו. שני חלקי הלוחות נתמזגו באברהם יצחק ז"ל במלוא המובן. כמה היה מדקדק בהידור רב במצוות. זכורני, שפעם חשש לתפיליו שרצועותיו הראו רושם מעט של לבנונית שאין לחוש לזה מצד הדין. נגש אלי לאחר התפילה ובקשני שאשאיליהו תפילי להנחה. מדקדק היה שציציותיו יהיו תמיד בחוץ לקיים "וראיתם אותם". שקידתו בתורה הייתה עצומה ובפרט בהבנת עומק דברי חז"ל. ואמנם כבוד ראש ישיבתנו אביו שליט"א היה קובע מחמת זאת ללמוד אתו בלילות. ומעשה שנגש אלי פעם ושאלני לפשט בגמרא. אחרי עיון ווכוח קצר בפשט הגמרא הסברתי כפי דעתי באור הגמרא, אך במחוץ החריף שירד לעומקה של הלכה, סבר שביאור זה אינו מניח את הדעת. למחרת רץ אלי בשמחה ובחדוה רבה אמר לי, כי מצא ביאור נפלא בפירוש הגמרא. ואכן נפלא היה הביאור.

ובין אדם לחברו ...

מדת החסד שבולטת לעין כל במשפחתו ובפרט בסבו הקדוש זצוק"ל, ירש ג"כ אברהם יצחק ז"ל. כל תלמיד חדש שנתקבל בישיבה היה מסביר לו פנים ומשוחח אתו בנעימות. גמילות חסדים היתה גולת הכותרת לפעולותיו. הזקוק לעזרה גופנית וממונית, הרי אברהם יצחק תמיד ראשון לעזרה, וראשון לכל דבר קשה ומיגע, אבל אחרון לבקשת גמול. בשמחת חתן וכלה ובשמחת מצוה היה המשמח הראשי והכל לשם שמים ולשם מצוה ממש — יראת ה' היא אוצרו. ולא לחנם זכה לזאת, ושמך קא גרים. אברהם אע"ה זכה למונח "חסד" כידוע, נאמר אצלו: "חסד לאברהם", ויצחק נקרא בשם "גבורה". ואצל המנוח ז"ל נתמזגו שתי המידות יחד בחינת "וילכו שניהם יחדיו" וגבר עליו חסדו, ואכן זכה אברהם יצחק שלנו להיות "גבורה שבחסד".

את נפשו האצילה לותה תמיד גבורה ואומץ רוח. ולאחרונה, חודש לפני מותו, יצא לשרת בצה"ל מתוך בטחון והכרה.

הוא היה איש צדקה ונדיב לב. נהג להעניק לעניים ולחסרי דינר. *
הוא היה איש צדקה ונדיב לב. נהג להעניק לעניים ולחסרי דינר.

חיינו ומותו של אברהם יצחק ז"ל חייבים לשמש דוגמא לבני גילו החיים עמנו — לשקוד ולהתמיד על למודי תורה ומצוותיה. נשמה גדולה שכנה בינינו אשר חשבנו תמיד כי עתיד יהיה לאילנא רברבא בישראל ולהמשיך בדרך ובתורת הרב זצ"ל — סבו.

הנהגה נפסק פתיל חייו באמצע כושר פעולתו, כה רענן וצעיר והוא למטה מגיל כ' שנה. שנה עברה מאז יום מותו. עוד לא נרפא הפצע ואין עדיין דברי נחמה בפינו.

ת. נ. צ. ב. ה.

הוא היה איש צדקה ונדיב לב. נהג להעניק לעניים ולחסרי דינר. *
הוא היה איש צדקה ונדיב לב. נהג להעניק לעניים ולחסרי דינר.

הוא היה איש צדקה ונדיב לב. נהג להעניק לעניים ולחסרי דינר. *
הוא היה איש צדקה ונדיב לב. נהג להעניק לעניים ולחסרי דינר.

קול ה' על המים

צבי ש. לאופר / מרכז הרב

המים הגועשים סחפו לתוכם את העץ השתול, אשר עוד לא הספיק לתת כל פריו, ואשר עוד רבות וגדולות היו צפונות בו. זאת המציאות המרה שהדהימה והלמה את כולנו.

לצערי לא זכיתי הרבה זמן להסעד תחת העץ הרענן הזה, לשכון בצלו ולהנח מפירותיו. אבל התקופה הקצרה שהכרתיו, דיה היתה לעמוד על טבעו ולתהות על קנקנו.

השתלבו בו מדות געלות, אשר רבים שואפים להגיע אליהן, כמו שעוד אספר. הוא לימד אותי "פרקי-אבות", וראיתי שבו הכתוב מתגשם עם המעשה, ואלה אינם מלים בעלמא, אלא תורת-חיים הנטועה בתוכו. ענו, נעים-הליכות, חביב על הבריות.

גדול הכאב, רב המחסור...!

לא ארחיב את הדבור על דברים כלליים, העובדות תדברנה בעד עצמן. הכרתיו לראשונה בטיול שערך המוסד בו למדתי, בשיתוף עם כמה בני-ישיבות "יבנה", "חברון" ו"מרכז הרב". כבר מתחילה התבלט מהשאר, לא בכוונה תחילה, אלא מעצם אישיותו, טפוס ישיבתי מובהק, וע"י כך משך את התענינותי. לא הצלחתי לדבר אתו הרבה, אלא בסוף הטיול, בחזרה לעיר-הקודש. המשאית דהרה על הכביש המתפתל ועולה ירושלימה, נטו כבר צללי-הערב, וכמה כוכבים נצנצו במרום. כולנו היינו עייפים מטרודות הדרך, וקולות השירה כלו. זה נת שעון על תרמילו, וזה גם ולא גם. כמה בחורים דברו ביניהם, וקולם נטשטש מחמת טרטור המכוונה. והנה אני נמצא יושב על ידו, והוא מדבר עם חברו ממול.

בחור אחד לחש לאוזני: "אתה יודע מיהו"? בקבלו תשובה שלילית לשאלתו, הוסיף ואמר: "נכדו של מורנו ורבנו הרב קוק זצ"ל".

לזכר השם הקדוש נתעוררו במוחי הרבה אסוציאציות, על זמן היותי עוד בחו"ל, ועל מה שלמדתי ושמעתי עליו, ועתה נתברר לי כי נושא הוא עליו את שמו של סבו הגדול.

וזה עניין אותי יותר, והניעני לפתוח בשיחה עמו. והתחלנו לשוחח. על מה דברנו ועל מה לא דברנו, על הא ועל דא, דברים העומדים ברומו של עולם ודברי חול, שאצלו נהפכו גם הם לדברי קודש, ועוד אעמוד על זה.

וכך התחילה הידידות, ונפשי נקשרה בנפשו.

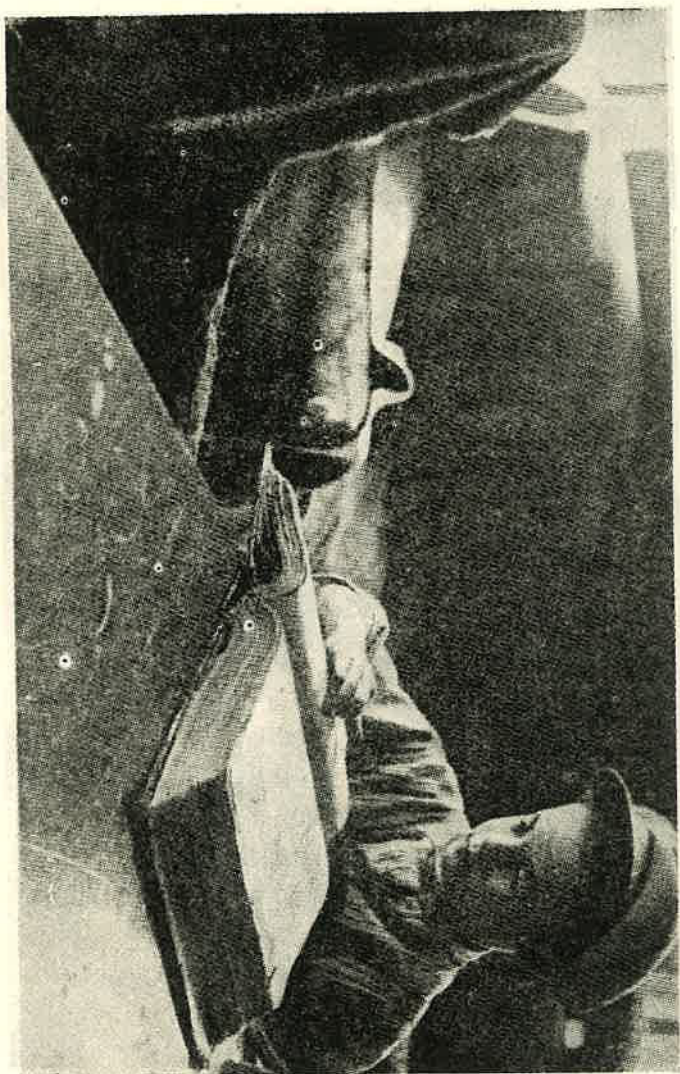
הימים ימי תחילת האביב, תקופה קצרה לפני פסח. ישראל החביבין לפני המקום, התחילו לדרוש ל' יום לפני כן בהלכות-החג. ברחוב כמו בבית, הכל אומר פעילות, הכנה, צפיה.

והנה ביום בהיר אחד הוא הופיע במכון בו למדתי ובקשה בפיו, לקיים את המצוה הגדולה של "כל דכפין ייתי וייכול", והזמין אותי להתארח בביתו בקרב משפחתו הדגולה ולערוך אתם את ה"סדר". שמחתי היתה גדולה לאינ-ערוך, וקבלתי את הזמנתו ברצון רב. אטו מילתא זוטרתא היא לזכות לחוויה כזאת, לערוך את סדר-ליל-פסח בין תלמידי-חכמים וגדולי-תורה, להתבשם מאוירה של תורה אמיתית. ועוד, בהיותי בן חו"ל, אשר טרם טעם רוחה דא"י כדבעי. להמצא בכפיפה אחת בין אנשים, ובתוך בית אשר רוחו של הרב, גאון וצדיק אדיר עולם זצ"ל, חופפת עליהם?

אמנם היה מכשול אחד. כל הפצרות התלמידים למנהל המוסד שיתן להם לעזוב את המכון לליל-הסדר ולערוך אותו בקרב קרוביהם, עלו בתוהו. מטעמים ידועים ומובנים מאד, החליטו מנהלי-המוסד שה"סדר" יערך בין כתליו, ולמען שלמות המסגרת התעקשו בהחלטתם. בגלל תקדים זה נרתעתי קמעא לבקש את בקשתי. אבל הוא עודד אותי, וכאן התגלו תכונותיו בכל הדרן, כוח השתדלות נוקשה, רצון גדול לקרב בני-אדם לתורה, ובהשתדלותו זו פנה אל המנהל ו... שכנע אותו.

ובלילה הזה שנשתנה מכל הלילות, עברו עלי חוויות שקשה לתארן בשפת בני אדם הדלה. הכל אודות השתדלותו, הכל אודות רצונו הנלבב. ועכשיו...

הנכד — אברהם יצחק רענו וז"ל על יד כסא המבא — הראי"ה קוק זצ"ל

בשעת ריקוד באמצעותו של מעגל בליל חג העצמאות

עת הקציר הגיע, ואתו זמן־מתן־תורתנו. בין פסח לעצרת ראינו זה את זה לעתים תכופות. ושוב צץ במוחו רעיון חדש, לקחת אותי ל"תיקון־ליל־שבועות" ל"כרם־ביבנה" ויהי־מה. ומדותיו, עליהן דברתי לעיל, הופיעו ביתר שאת. ודבורו הנאה וכוח השכנוע שבו, הצליחו.

למדנו כל הלילה בנעימה ועירנות. וכאן יכולתי לעמוד על רוח הסובלנות וההסבר שבו, כלפי מי שהבנתו קשה. ואור התורה האיר את הווייתו, ויפץ מעינותיו חוצה.

והיום...

הרבה הזדמנויות היו לי לדבר אתו. היינו משוטטים בחוצות ירושלים ומשוחחים. דבורו היה כולו קודש ונקיות. זאת מעלה שלא ראיתי אותה בהרבה בני אדם. תמיד היה לו לספר לי איזה "ווארט" טוב, דרוש נאה וחרیف, פירוש עמוק או מחשבה נעלה. כל הוויית העולם־הזה היו מתחברות אצלו לאיזה רעיון נשגב. אפילו בדבריי־חול היה מוצא בהם איזו אסוציאציה לקודש, ותמיד היה מתבל שיחו במאמרי חז"ל או במעשי־צדיקים. מעולם לא שמעתי ממנו דבריי־חול ממש. קבענו ללמוד פרקי־אבות בחברותא. מידי שבת־בשבתו הייתי סר אליו לישיבה המרכזית הקדושה, ושוקע בעזרתו לעמקות דברי חז"ל ומפרשיהם, שאותם לקט. מפעל חייו זה מלמד על כל הווייתו ואופיו, מקיים באמונה ובהתלהבות מה שלמד. "אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה" — היתה סיסמתו. "עשה תורתך קבע, אמור מעט ועשה הרבה... לא המדרש עיקר אלא המעשה" — היו מעלליו.

"הוא כתלמידים המשמשיך את הרב שלא ע"מ לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם" — היתה מהותו.

יהי זכרו ברוך.

לתוף מסלול-מרוץ
שליחים,
הוטל תילד.
לתוף קלתת החיים
הוועק אדם.
היריבים נצבו
מוכנים במקומותם,
השופט שרק -

לדרך יצא האדם.

מסלול ראשון עבר בשקט -
מסלול שני גם הוא אחר הגב
אך איה הם ? אים ?
יריביו ??
לדרך, למרוץ יצא האדם
בודד ויחידי -
לחיים הוטל - צריכי.

פי נצבו יריביו:
כלפיו ואחריו.
לפניו - חוד מעלתו
הזמן,
ואחריו - גורל זומן!
ובאלה יתחר
ובם יתגור -

ירדוף אחר זמנו
ימהר להשיגו -
ימלט מגורלו
פן ירמסו -

ו א י נ ו . . . !

אגרות תנחומין *

ב"ה. תל-אביב-יפו, א' לסדר "למען תחי' וירשת", תשי"ט.

ברכת-תנחומין והשתתפות בצער ויגון לכבוד הרב הגאון הגדול, מוהר"ר שלום נתן רענן-קוק שליט"א, עם כב"ב שיחיו וכל המשפחה הכבודה השרויה ביגון — מנחם ציון ינחמם.

בשברון לב שמעתי על האסון שקרה לבחור נתמד ויקר, מלא תורה ויראת ד' הר' אברהם יצחק ע"ה, וכל מורשי קרבי יהמיון חבל על עץ-פרי, מגוע מובחר וקדוש שנקטף בעודנו באבו. המקום ירחם על עמו, ירפא שבר לבכם וינחמכם מיגונכם בתוך שאר אבלי-ציון ואבלי-ירושלם, ובהפצת תורה ויראה לנוער שלנו תמצאו ניהומים, ותקבלו נחת מצאצאיכם ומכל בני המשפחה. בכבוד רב ובצפייה לנחמת ציון וירושלם,

הנני הדו"ש בלו"נ

הרב א"י אונטרמן

הרב הראשי לת"א-יפו והמחזן

ב"ה. פתח תקוה, יום אדר"ח אלול תשי"ט.

ינחם ד' בתוך אבלי ציון וירושלם מע"כ ידי"נ הרב הגאון המפורסם כו' כו' כש"ת מוה"ר שלו' נתן רענן שליט"א עם כל המשפחה המפוארת. נודעועתי מהשמועה הנוראה שבנו היקר אברהם יצחק ז"ל נטבע בהים בעש"ק העבר. באמת הייתי שלשום בירושלים והשתדלתי לבקר את מע"כ ולנחם אותם בגופי ונפשי אבל הייתי חלש כ"כ שלא יכולתי לנסוע אליו, לכן הנני מוכרח להסתפק במכתבי זה לצאת ידי חובתי.

* האגרות מסודרות לפי תאריכי כתיבתן — המערכת.

הרמב"ם ז"ל כתב שנחום אבליים חסד לחיים ולמתים, ואין לי במה לנחם רק בהפתגם הידוע המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, שאני מסביר שאז תהי' תחיית המתים, וזוהי הנחמה האמתית לכולנו ולכל הצדיקים בכל אבלי ציון וירושלם. וזכותו ואבותם הקדושים יעמדו לו שיזכו לראות בנחמת ציון וירושלם ובביאת הגואל ובתחיית המתים שיקומו שוכני עפר.

כעתירת ידידם מכבדם ומוקירם

ראובן כ"ץ

הרב הראשי ואב"ד לפתח תקוה והמחוז

ב"ה. חיפה, יום א' כ"ו מנחם-אב תשי"ט.

לכבוד

ידידנו הרב הגאון המפורסם ר' נתן רענן-קוק שליט"א
ורעייתו הרבנית תחי'
בעיה"ק ירושלים ת"ו.

ר. מ. ג.

גודעזעתי בעומק לבבי מאסונכם המחריד בהלקח מכם בנכם-יקירכם הנחמד, רב המעלות בתורה, במעשים ובמצוות, ר' אברהם יצחק ז"ל. ובשמי ובשם רעיית הרבנית תחי' הנני מביע את תנחומותינו העמוקים: הרופא לשבורי לב ירפא את שברכם וינחם אבלותכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלם ולא תוסיפו לדאבה עוד.

כעתירת החותם ברגשי צער ונחומים ומצפה לנחמת ה' על עמו ישראל.

יהושע קניאל

הרב הראשי לחיפה

ב"ה. ירושלם, יום ב' כ"ז מנ"א תשי"ט.

המנחם ציון הוא ינחם את כבוד ידידי הרב הגאון וכו' כש"ת ה"ר נתן רענן שליט"א, וב"ב שי'.

ירט עלי הדרך ומיד אחרי ההלוייה הוצרכתי לארוז את חפציו ולנסוע לחיפה, מבלי יכולת לבקרו לשם ניחום אבלים, וע"כ הנני להביע בזה בשנית את רגשי השתתפותי באבלו הכבוד על מות לבן, הבן יקיר. מה אעידך ומה אדמה לך, מה אשוה לך ונאחמך, כי גדול כים שברך מי ירפא לך. אבל אמרו חכמי האמת, הלא בניחותא: "מי ירפא לך" לא בתמיהה, אלא בניחותא: "מי" כן ירפא לך. "מי ברא אלה", הוא יעלה ארוכה וירפא. ואם עכשיו "מי" הוא בגדר נסתר, מה שאיננו רואים בנגלה, יגיע יום אשר "מי אלה כעב תעופינה", ה"מי" הנסתר יתגלה במהרה, כפריחת העוף, ב"אלה" הנגלה ונראה. במפעלו הגדול של הרבצת תורה והפצת תורה בישיבה הגדולה של מרכז הרב, ינחם. "אנכי אנכי הוא מנחמכם" (מהפטרת השבוע).

ידידו מוקירו

הרב שלמה יוסף זוין

ב"ה. יום כ"ז למנ"א תשי"ט.

לכבוד

הרב הגאון ר' נתן רענן-קוק שליט"א.

הריני להביע את השתתפותי הכנה בצער הרב למותו הטראגי של בנו מחמדו המופלג ר' אברהם יצחק נ"ע, אשר אמרנו לראות אצלו גדולות ונצורות, ולדאבון לבנו נקטף באבו ושקעה שמשו שלא בעונתה. וחשוב האב "לאתפוסי אדרא" (כתובות ה, ב).

בהמשכת טפוח מפעל קדשו של כ"ק חותנו זצ"ל לגדל דור של תלמידי חכמים ברוח משנתו של רבינו הגרי"י זצ"ל, ימצא תנחומים לנפשו הדוויה והאבלה.

בנחמת ציון וירושלים, מכבוד

ש"ת רובינשטין

הרב לגבעתיים

ב"ה. עכו, שילהי מנ"א תשי"ט.

לכבוד

אישי וידידי הגאון והמרבה תורה,
רבנו נתן רענן-קוק שליט"א וביתו הי"ו.

המום אני עדיין מהבשורה הרעה והמרה על טביעת הבן היקר זצ"ל, מי שנשא
את שמו של גאון הדור והלך בדרכיו...
... רק הי"ת ירפא את לבבכם השבור וישלח לנו מהרה את משיח צדקנו,
ומתים יהיה א"ל ברוב רחמיו, ובקום כהן לאורים — ננחם.

שלו באה"ר,

ברוך ישר (שליכטר)

רב העיר עכו

ב"ה. א' שופטים תשי"ט. ראשון לציון.

לכבוד

הרב הגאון ר' נתן רענן-קוק ומשפחתו.

נדהמתי מהידיעה המרה והנוראה, הסתלקותו של הפרה הנחמד בחור כארזים
וחכו ממתקים גפן אדרת מוה"ר אברהם יצחק ז"ל. וי על האי שופרא, שנקרא
על שמו של כ"ק אדמו"ר הגה"ק הגראי"ה זי"ע, שנטבע בים ובלי בארעא. לפני
כמה זמן נפגשתי אתו ברחוב בעיה"ק ירושת"ו, ושמח מאד בשו"ת שפירסמתי
בספרי "נחלי-חיים" בשם סבו הגדול זי"ע, תשובות שהשיב לי בענינים שונים
שפנית אלי. וכן ביקר אותי בביתי, וראיתי שהיה חריף ובקי עדיו לגאון
ולתפארת, שמעתי ממנו חידושים שונים, כדאי לפרסם בספר מיוחד לעי"נ.
גזירה יצאה מן השמים, במבחר שנותיו, בעצם ימי הפריחה עלה למרום, ונגנז
האור עם כל ההברקות שהיו אצורים בו.
המקום ינחם אתכם ואת כל המתאבלים והמצטערים בתוך שאר אבלי ציון
וירושלים, ולא תוסיפו לדאבה עוד.

הרהמן יגדור פרצת צמו ישראל וינחם אותם בבנין ציון וירושלים במהרה
בימינו.

המשתתף בצערכם — צערנו
חיים זבולון חרל"פ ומשפחתו
רב ואב"ד ראשון לציון

בעזרה"ת. יום שני כ"ז מנחם-אב תשי"ט.

לכבוד

הרה"ג, סולת נקי', כולו מחמדים,
אבינו רענו, אהובנו כנפשנו ורוחנו
רבנו נתן רענן-קוק שליט"א
ורעייתו הרבנית הגדולה והדגולה מרת בתי"ה תמ"א,
וכל בני הבית — ביתנו — העלי"א.

ידי תלאה מלכתוב, ופי יקפוץ מלהביע, את צערי העמוק מלב ונפש, על מות
לבן, נטיעה רכה ופרח נאה ויאה, אהוב למעלה ונחמד למטה, כאח, כרע וכבן היה
לכולנו בני הישיבה מימים ימימה, עיני עיני יורדה מים, שבר על שבר, ורוח
אין, בין "עדר" ל"עדר", אוי כי היה לאין מחמד כל עין, אין לנו עסק בנסתרות,
ה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך, "מאד" עמקו מחשבותך; כל השמח ביסורים
מביא ישועה לעולם.

תפלתנו שטוחה בתחינה ותחנונים למקור הרחמים, הוא ישלח דברו וירפא
את שברנו הנורא ויגדור פרצות עמו ישראל ברחמים.
שטוחה בקשת אישית לפני כת"ר שליט"א שיתחזק ויתעודד ברחמי ה' ויתחזק
ויעודד את כל בני הבית יקירנו הי"ו, ובשם ה' נקרא והוא יעננו אמן.

המנחמכם מלוי"ג

בכל רגשי כבוד ויקר

שבתי אטון

הרב המקומי למנחת והסביבה

ב"ה. ירושלים ת"ו, כ"ט מנחם אב תשי"ט
 לכבוד ידידי הרב הגאון המובהק, נודע ומפורסם בשערים, אדיר המעש ורב
 הפעלים לתורה ולתעודה, חתנא דבי נשיאה, מוה"ר שלום נתן רענן שליט"א.

רב גדול ומכובד!

נודעזעתי לשמע הבשורה המעציבה ע"ד האסון האיום אשר אירע במשפחת
 כת"ר, בהלקח מכם, בנסיבות כה טראגיות, בנכם הצעיר היקר והנחמד, ממולא
 ומזורז בתורה, ביר"ש ובמדות נעלות, נ"ע.

מצב בריאותי הרופף, ל"ע, מנעני לבוא לבית כת"ר כדי להביע לו תנחומים
 לשברו הגדול, והנני מעביר בשורות אלה את רגשי השתתפותי העמוקה בצערו
 ובאבלו הכבד. אכן רב היגון וגדול הכאב על פרח רך ורענן זה אשר נקטף מגן
 החיים בעצם לבלובו ופריחתו, לתוגת לב ההורים, המשפחה, הידידים והמעריצים
 הרבים.

המקום ינחם את כת"ר ואת משפחתו הכבודה בתוך שאר אבלי ציון ואבלי
 ירושלים, ירפא את שבר לבכם ויגהה מזור וצרי לרוחכם הנדכאה ולא תוסיפו
 לדאבה עוד.

בהמשכת פעליו הברוכים למען הרמת קרן התורה ולמודיה — ימצא ניחומים
 ליגונו העמוק, ולא ישמע עוד שוד ושבר באהלי יעקב סלה.

בכבוד רב ובידידות נאמנה

הרב שלמה בלזר

ב"ה. בני ברק, יום כ"ט מנ"א תשי"ט.

למע"כ ידידי הרב הגאון המפורסם מוהר"ר שלום נתן רענן שליט"א
 ומשפחתו וכל בית הרב יחי'.

שלום רב!

מתוך הזדעזעות נפשית עמוקה שמעתי על האסון הכבד שקרה למשפחה במות
 הבן יקיר אברהם יצחק ז"ל. מקטפי' ידעתיו כבעל נפש רחבה וברוך כשרונות

והיה לי זמן רב לעונג להשתעשע אתו. אין ספק שזמן רב ישאר חרות בלב כל אלה שהסתופפו בישיבה. בביצורה של הישיבה ובשלום כל העמלים בה תמצאו מרגוע, והמנחם בציון ינחם את ההורים השכולים ואת כל בית הרב בהגדע הענף היקר מעץ אבות, ולא תוסיפו לדאבה עוד.

מנחמכם ידידכם וידיד הישיבה

מרדכי אילן ומשפחתו

חבר ביה"ד בת"א יפו

ב"ה. אור ליום שלישי, כ"ח מנחם-אב תשי"ט.

לכבוד

ידיד ה' וידיד גפשי, הרב הגאון מוהר"ר נתן רענן-קוק שליט"א
ואתו עמו הרבנית הכבודה מרת בתי' תחי' וכל בני ביתו הכבודים שיחיו.

ידי רועדות ולבי הומה על שמועה כי באה שהעץ הנטוע בגן ה', נכדו של כת"ר שליט"א. זכורני האצילות שהיתה זרועה על פניו — נפש נקי וצדיק נספה אדמו"ר הגה"ק זצ"ל מר אברהם יצחק רענן-קוק, נגדע בלא עת, בנו היניק של שלא בעייתו ושלא בזמנו. רוכב בערבות שש ושמח בבוא אליו נפש נקי וצדיק, אבל אנו חייבים לבכות על ההעדר והחסר.

השם ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד. ובצבודת הקודש של המשכת שרשרת הקדושה של אדמו"ר הגה"ק זצ"ל, היא ישיבת מרכז-הרב מפעל חייו שלו, תתנחמו.

המברך ומאחל לכם בכטו"ס ובברכת כהן, הנני,

מאיר הכהן קפלן וביתו

חבר ביה"ד ת"א יפו

ב"ה. כפר-סבא, יום א' כ"ט לח' מנ"א תשי"ט.

לכבוד ידידי הרב הגאון המפורסם
 מהר"ר נתן רענן-קוק שליט"א
 והרבנית הצדקנית וכל המשפחה.

שלום וברכה.

נדהמנו לשמוע על האסון הגדול בהלקח בנכם היקר מלא תורה ויראת ה'
 אברהם יצחק ז"ל.
 קשה מאד לנחם ובעיקר בכתב, שמפני מצב בריאות אני מוכרח להסתפק
 בניחום בכתב.
 בעבודתכם הגדולה בהפצת תורה ויראת ה' בביתו של רבנו הגדול זצ"ל
 תנוחמו, הקב"ה ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוספיו לדאבה
 עוד.

בכל הכבוד

אברהם ריניק

רב ואב"ד דכפר-סבא וסביבותיה

ב"ה. כ"ט מנ"א תשי"ט.

לכבוד

הרב הגאון הגדול המפורסם וכו'... מהוררש"נ רענן-קוק שליט"א
 ולהרבנית הדגולה מנב"ת ולכב"ב נ"ל.

הנו משתתפים בצערכם הרב ובאבלכם הכבד בהלקח מכם הבן היקר במסבות
 טראגיות, האהוב לה' ולבריות, הבן לתורה ויר"ש טהורה, אברהם יצחק ז"ל,
 אשר שמו כשם סבו הגאון הרכבה"ג, ושגלוקה למחיצתו במרומים.
 בעון הדור נתפסים עולי הימים, בעלי היעד לשבת בשבת תחכמוני בבי"ד
 של מטה, ובעוונותינו הרבים נשמתם עולה למקור מחצבתה להתחבר למאן
 דמדיליה נפח.

המקום ינחמכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ונזכה לעת בו יקיצו וירגנו שוכני עפר.

יקותיאל עזריאלי וביתו
רב דזכרון-יעקב

ב"ה. ער"ח אלול תשי"ט

כוח"ט אל הרב הגאון המפורסם הצדיק מושל ביראת אלקים ומתייסר ביסורי הצדיקים, כקש"ת מו"ה נתן רענן שליט"א.

קשה לנחם באבוד בן יקר ת"ח מופלג ויר"א ובעל כשרונות נעלים כו' כו'. אבל מכיון שהבחור טרם הגיע לכלל עונשין בידי שמים (שהוא להמהר"ל מפרא"ג בן עשרים שנה, כידוע. ולהח"צ לית לי' הך, כנודע. וקושייתו מקרבן שבא על כרת החל השנה הי"ד, וכבר נאמרו חבילות תרוצים בזה. ובפשוטו ל"ק דה עון של כרת צריך כפרה אע"ג דהעונש אינו בפחות) הרי לן בזה ענין הגמ' בלבד שאלו יסורין של אהבה דהו לי' ומיתו (ברכות דף ה' ע"ב). ויתנחם באהבה העוזה של הקב"ה אליו ואל ב"ב — "אשר יאהב יוכיח".

הבן הנחמד והנעלה הלזה אשר חמדו הסבא שלו להשתעשע עמו בגן עדן ונאמר עליו "ואיננו כי לקח אותו וגו'", כי גם לקיחתו היתה בדרך של "ואיננו" ולא כדרך העולם, לעשותו נגיד ובעל מדריגה, כהשר מ"ט וכו', כי פאר למשפחה וסמל לדור שבגיל זה יש נערי חמד עדיין בדורנו, ולא פסו אנשי ישראל הכשרוניים מהתדבק על שערי תורת ה' תמימה ויראתה הטהורה. ודוגמא לדור, לבטל המקטרגים, ולהעלות מים נוקבין, כנודע — הענין הלזה בא. ועתה יהי ה' עמו עם כ"ב ויחיו ויאריכו ימים הם וכל אשר להם עד העולם.

דברי ידיד בן ידיד הלא הוא

יהודא בהרב הגאון שפטי' סגל שליט"א

חופ"ק קרית שלום, ת"א.

.. ב.

נפטי תנחומים מלווים דמעות מבקש עט"ר אמו"ר שליט"א למסור לכ"ג ולאחל שנת בה"ג ושגשוג בתוה"ק ותה"מ בפ"א וביאת גו"צ מהרה כיר"א. הנ"ל

ב"ה. כ"ו מנ"א תשי"ט

אל כבוד הרה"ג ר' נתן רענן-קוק שליט"א וביתו.
אין מילים בפי לתאר את התדהמה שלי ושל בני ביתי בקראנו היום ב"הצופה"
על האסון המחריד שקרה לכם בהסתלקותו ללא-עת של בנכם הבחור היקר
והחביב אברהם-יצחק.

בשנתיים האחרונות זכינו מספר פעמים לארחו בביתנו בימי החופשות, והיינו
מלאי התפעלות מאצילות נפשו ועדינות רוחו. עניו וצנוע היה בהליכותיו, אבל
נפשו היתה נפש גדולה, ובלי ספק קננו בתוכו נצוצות מנפשו הקדושה של סבו
הגדול מרן הרב זצ"ל. שיחתו הנעימה של אברום (כפי שכולם קראו לו) יחד עם
ענות נפשו השפיעו רבות על ילדי הצעירים שאהבו להסתופף בצלו כל פעם
שביקר אצלנו.

לא פעם שוחחתי אתו על ענינים שונים בחיי הרוח והמשק, וראיתי את הבנתו
הגדולה לדברים. גם אם לא הסכים עמי (ובעניני רוח כמעט תמיד חלק עלי),
הרי נאמרו דבריו בנחת, כמנהגו של תלמיד-חכם.

רק לפני שבועות מספר קבלנו ממנו פריסת-שלום ע"י בננו ראובן שיחי'
שפגשו במחנה צה"ל. בננו ספר שאברום נשא בגאון את הקשיים של הטירונות,
וזאת מתוך הכרה בערכו ונחיצותו של צה"ל. בכל דרכיו והליכותיו ראינו את
השפעת המשפחה הגדולה אשר אהבת התורה ואהבת העם והארץ היא נר לרגלם.
והנה עתה נגדע הענף הצעיר הזה, אשר לגדלות נועד ולא זכה, ולא זכינו.
קבלו-נא את השתתפותנו הכנה בצערכם הרב, והמקום ינחם אתכם בתוך שאר
אבלי ציון וירושלים.

מאיר אור

בע"ה. יום כ"ח מנחם-אב תשי"ט.

למעכת"ר

הרב הגאון מוה"ר נתן רענן שליט"א
ולרעייתו הרבנית הנעלה מרת בתי' תחי'
ולכל ביתכם היקר והגדול בישראל, הי"ו!
ידידים יקרים ואהובים,

מזועזע עד עמקי הנפש הנני להביע את שותפותי באבלכם הכבד והנורא.

בהלקח מכם באופן כה איום בנכם היקר המסולא בפז, אוצר של תורה ואהבה
 כמו"ר אברהם יצחק זצ"ל!
 לא זכינו לראות בגישום תקוותינו, שזה הצעיר גדול בדורו יהיה! ומלים אין
 בפי לנחמכם ולהרגיע את רוחכם הנכאה!
 רק השי"ת, דיין האמת, הוא ישלח דברו וירפא את פצעי לבבכם האנוש,
 ועתה יגדל נא כח ה' וישלח לכם נחומים ויקימכם מדכאוכם ויחזק את רוחכם
 ויעודכם לחיים ויגמור עליכם את הכתיבה ואת החתימה לטובה, למען תנחמו
 בכח התורה ובזכותה, שהיא משאת נפשכם ומפעל חייכם למען שמו הגדול,
 למען ישראל עמו ולמען ארצו הקדושה, ובה תתחזקו ותתאמצו!
 והגני ידיכם הנאמן, המעטיר לתקומתכם ולנחמתכם, החותם בשברון לבב
 ובהוקרה נאמנה.

הרב יעקב ברמן

ג. ב.

רעיתי תחי' משתתפת בצער ובנחמה ובעידוד רוחכם. הנ"ל

ב"ה. בני ברק, ז"ך במני"א התשי"ט.

לש"ב הרה"ג ר"ן שליט"א וזוגתו הרבנית בת' שתחי', לצפורה שתחי', לרש"ז
 שיחי', ולכל המשפחה.

היום ונדהם נשארתי בראותי הלותרת השחורה והמשחירה כי אברהם יצחק
 ז"ל הלך מאתנו ואיננו.

א"י — הפה אשר למד ושנן, א"י — השקט והצנוע תמים וישר עם אלקים
 ואדם, אי הנער בעל העינים העליונות והמחיכות, אי בעל הקול המצלצל? ?
 אברהם יצחק'ל איננו, והוא "אך" התחיל לחיות, להראות סימני שקידה ולמוד.
 האפשר, היתכן, "בקדושי אקדש".

בלב דוי ובעינים דומעות כי לזה אין מעצור ואין שליטה, הננו אתכם
 באבלנו לבכות את השרפה אשר שרף ה'.

גדול שברנו. בעבודתכם הפוריה והמסורה בתגוך דור ישרים ותלמידי חכמים
בישיבה הקדושה "מרכז הרב" על שם הרב זצוק"ל מצאו ונמצא תנחומים.
אזרו עוז להתגבר על הצער הגדול המלא נפש כולנו.

שלכם,

אלי' דוד אדר"ת

בע"ה. יום ב', כ"ז מנחם-אב תשי"ט.

לכבוד

הרבנית בתיה והרב רענן היקרים.

... נדהמתי לקרוא ע"ד האסון המחריד אשר קרה לכם בהלקח מאתכם בלא
עת בנכם היקר והמושלם ר' אברהם יצחק זצ"ל. מותו הטראגי והפתאומי עשה
רושם מדכא לא רק על בני המשפחה כי אם על כל אלה אשר היה להם העונג
להכיר אותו. כל כך צעיר והספיק להשאיר שם כ"כ טוב. אין די מילים לנחם
אתכם. אני תפילה שה' אשר נתן ולקח יחזק אתכם ע"י כח האמונה לקבל את
גזר-הדין מהשמים. בפעולותיכם למען חזוק היהדות בלב הדור הצעיר תמצאו
תנחומים ולא תוסיפו לדאבה עוד.

דודתכם

לאה קוק

ב"ה. נויארק, כ"ז אלול תשי"ט

"מי במים — ומי לא בקצור".

לכבוד

משפחת מרן הרב זצוק"ל — הנכבדה והיקרה — לאי"ט.

בימים אלה הייתי רגיל לקבל את כרטיס הברכה של אברהם יצחק, את אחוליו
הלבביים והמקוריים לשנה טובה וברוכה, ועתה הודמן לידי בימים האלה השבועון
"פנים אל פנים" ואיני מסוגל להאמין לידיעה המחרידה הכתובה בו.

לא אוכל להאמין שידידי, רעי ואהובי איננו עוד, שמקור לא אכזב זה של לבביות וחינניות הפסיק לזרום. הכרתי את אברהם יצחק לא רק בישיבה, שם חבבוהו כולם, אלא זכיתי והוא היה נכנס מדי פעם ללמוד עמי למודי חול שהפכו אף הם אצלו ללמודי קודש. והרי לא היה חבור אחד או תרגיל אחד שאותו לא קשר מיד עם הוויותיו-חוויותיו מעולם המחשבה היהודית המקורית. קרוב היה ללבי מאד, ולפני עולה שוב ושוב דמותו המיוחדת על כל צדדיה: הליכתו, דבורו ואף השחוק הקל שלו, שעל כולם היה טבוע אופיו המיוחד וחנו המלבב.

חביב היה לבריות וחביב היה למקום.

ואכן קשה עלי פרידתך, אברהם יצחק החביב ז"ל, קשה מאד מאד.

מי יתן וזנכה בשנת בשורות טובות ישועות ונחמות, ובירושלים תנוחמו.

בהוקרה רבה,

שלכם,

גבריאל ה. כהן

★

ב"ה. תל-אביב, כ"ט מג' אב תשי"ט

כבוד מורנו הרב רענן-קוק שליט"א ובני ביתו שי'.

נדהמנו בשמענו על הלכת בנכם היקר אברהם-יצחק זצ"ל, רבות שמענו עליו בשנים שעברו על ידי בננו שאול שי', ששמה בחברות בנכם זצ"ל. חבל על דאבדין!

יארץ ה' ימי הקיימים וינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

ישראל ואדלאידה יוטקובסקי

★

ב"ה. אדר"ח אלול תשי"ט.

לכבוד

בתיה היקרה, ולכב' הרב הנכבד ומשפחתכם היקרה והנכבדה.

נדהמתי מהאסון אשר קרה בביתכם. קשה היה עלי לקחת עט, ובמה אוכל

לנחם? לבי דוי וצערי רב. והנה התקרבנו לראש חודש אלול, חודש יום הזכרון של אביכם הקדוש זצ"ל, וזה נתן לי אומץ וכח לקחת עטי בידי ולכתוב איזה מילים. האבא שלי ז"ל היה מספר שאביו הקדוש נפטר בהיותו צעיר בימים, והשבר היה כבד ורב בביתם ובכל העיר. פנו גדולי התורה לאמו הצדקת ושאלה בפיהם אליה: אם היו מעמידים לפניך שאלת אפשרות אם את רוצה בעל קדוש ותלמיד חכם לזמן קצר, או בעל רגיל להרבה שנים, והאמא בחרה בבעלה הקדוש לזמן קצר והתנחמה בזה באסונה. זה גזר דין מן השמים ואין לנו בני אדם לערער. יקירי, מתקרבים ימי התשובה ונוכרת אני בתפלות מעשרת הרוגי מלכות וכאשר רבי ישמעאל כהן גדול שמע מאחורי הפרגוד כי זו גזרה משמים — קבלוה הצדיקים. ומי כמוכם גדולי האמונה הטהורה שצריכים להתחוק, וה' יכפיל את חסדו עליכם בנחת רב ובאלפי ברכות ויהפוך את הצער והכאב הגדול לשמחות תמיד בביתכם.

שלכם, בכבוד רב ובהוקרה
שושנה דימנד

ב"ה. ברוקלין נ. י. יום א' ג' אלול תשי"ט.

לכבוד

ידיד נפשי וידיד כל בית ישראל, האי גברא רבא הרב הגאון המפורסם לתהילה בעל מידות תרומיות חתניה דביה נשיאה, איש האלקים מרן רבנו הגדול ז"ל, ומשפחתו הכבודה העמוסה יסורים מתוך אהבה.
שלום רב!

נודעצתי ונדהמתי לשמוע את הבשורה האיומה והאסון המחריד שקרה לכת"ר ולמשפחתו הכבודה כי נלקח מהם מחמד לבם ר' אברהם יצחק ז"ל.
דכאון עמוק תקף אותי וכל בני ביתי, ענן וערפל עוטה את ביתנו על האסון המחריד שקרה לכת"ר ולבית רבנו הגדול קדוש עליון...
... ראיתי פעם רעיון מהרב ר' שלמה הכהן מרודומסק על הפסוק וידום אהרן, יש מדרגות איך לקבל יסורין מתוך אהבה ולהתחוק באמונת ה', שאהרן היה מקבל יסורים באהבה ושתיקה. ואילו בדוד נאמר, למען יזמרך כבוד ולא

ידום, שגם בעת צרה וצוקה היה יכול לנגן ולזמר, להמשיך באותו המרץ בשירות ותשבחות לאלקי עולם.

אין מילים בפי להביע את רגשי לבבי, כי אנו קשורים אחד לשני בברית יסורים ואהבה עזה, לא יוסיף ה' לשפוך את חרון אפו על הבית הגדול והקדוש הזה, ינחם את המשפחה האבלה והעמוסה יסורין, ממש יסורין של אהבה. ישלח אור נחומי ישעו על כולנו. בעבודתו המסורה להגדיל תורה בציון, תורת אמת שהיתה בפיו של הכהן הגדול, ימצא את נחומו, וה' אלקי ישראל ירפא את השבר הגדול. "פחד קראני ורעדה, ורוב עצמותי הפחיד, האנוש מאלוה יצדק אם מצשהו יטהר גבר".

הכותב בכאב לב ויגון, ובאהבה עזה
הרב יהודה גרשוני

ב"ה. רמת גן, ג' אלול תשי"ט

תכלה שנה וקללותיה ותחל שנה וברכותיה ויכתבו ויחתמו לאלתר
בספר הצדיקים לחיים טובים ולשלום שפעת שלום וכוס של
תנחומין.

לכבוד הרב הגאון הגדול עטרת תפארת ישורון, כקש"ת ר' נתן רענן שליט"א
וביחוד זוגתו הרבנית הצדקנית תחי' ולכל המשפחה הרמה יחי'.
אחדש"ה.

אין דברים בפי עטי הבלה והרוזה להביע את רגשי לבבי כאשר שמעתי את קול
הרעים הגדול כי בנם הבחור, אשר תקותינו היתה כי הוא יהא לכבוד ולתפארת
בישראל, אברהם יצחק, נחטף מאתנו במיתה פתאומית. הכאב גדול עד מאד, אין
לי במה להתנחם. אבידה גדולה אבדה מאתנו "אוי נא לנו כי חטאנו", אבל כאשר
אנחנו מאמינים בני מאמינים כי נשמתו עלתה השמימה, מחויבים אנחנו לברך
"ברוך דיין האמת" ויהי שם ד' מבורך.

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלם, וחזקו ואמצו כמו שכתוב
"וידם אהרן".

ממני המסור בכל לבו ונפשו בעד המשפחה הרמה של האדמו"ר קוק זצ"ל זי"ע.
המשתתף בצערכם

הרב אברהם אפרים רוזניג

ב"ה. ג' אלול תשי"ט

לכבוד ידידנו היקר האמיתי, הרב הגאון רב פעלים וכו', מרן נתן רענן שליט"א
והרבנית הכבודה תחי'.

ביגון וצער כבד קבלנו הידיעה המרה על הלקת מכם בנכם היקר האהוב
והמחונן, זית רענן, הרב א"י זצ"ל בדמי ימיו, שעתידי היה להמשיך את שרשרת
בית הרב זי"ע לגאון ולתפארת בישראל. ועתה רב וגדול הכאב מאד. בדרך זו
אנו רוצים להביע לכי ולרעיתו הרבנית הכבודה תחי' את נחומנו והשתתפותנו
ביגונכם העמוק הנוקף והיורד עד השיתין.
יתן ה' שלא תוסיפו לדאבה עוד, ובנחמות ציון וירושלים תנוחמו בכלל ובפרט.
בשם כל המשפחה, המוקירים ומכבדים, מברכם בשנה טובה ומצפה לבשורות
טובות ישועות ונחמות.

הרב דב מלמד

ב"ה. אבן שמואל, יום א' ג' אלול תשי"ט שמיטה.

לכבוד

הרה"ג נתן רענן שליט"א.

השמועה על מות בנו הדהימתנו. זוכר אני עתה את הבן היקר והנחמד ג"ע
כשהיה עוד ילד ממש, וליויתי במחשבותי את פרשת חיינו ודרך הטהרה והצדקות
שבחר לו עד שנספה בדרך נוראה זו. ואומר אני בלבי מי יתן והייתי זוכה
למשהו מן האצילות הנפשית והתום שזכה בהם אברהם יצחק היקר ג"ע, מי יתן
והיה בי את הכח להיות גומל חסדים כמותו למרות גילו הצעיר, כי זכה לשלימות
מיוחדת שאינה מצויה כמעט בדורנו.
"זאינו כי לקחו אלקים".

הצער על מיתת הצדיק היא לעורר את לבנו לתשובה, ואני מקווה שמיתתו
תקרר את לבי להדמות למדותיו התרומיות, ומי יודע דרך אלקים שזימן את

הסב והגכד בהבדל של שבוע אם לא לעורר על דרכי התשובה המיוחדות של חודש הסליחה והרחמים.

יהי רצון שיהיו מלים אלה מלות נחמה לכב' ולב"ב, המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים!

תלמידו המתאבל מרה,
אליהו אביחיל

מצטרף לדברי הנחמה גם ידידי הר' שמואל סרלוי.

ב"ה. טירת-צבי, ה' אלול תשי"ט.

לכבוד

בית הרב נתן רענן-קוק שליט"א

לרב ש"ג רענן-קוק שליט"א, שלום וברכה!

שמענו בעצב את הידיעה על פטירתו של בנכם ז"ל. במשך השנים האחרונות ביקר אצלנו וממש בלט בהתנהגותו האצילית. משתתפים אנו בצערכם הכבד ומקוים, כי תמצאו ניחומים בעבודתך, רב הפעלים, עבודת הקודש.

כתיבה וחתימה טובה.

בשם חברי טירת צבי.

ב"ה. ניויורק, ה' אלול תשי"ט

לכבוד הרב הגאון איש האשכולות רב פעלים

מוהר"ר ש"ג רענן-קוק שליט"א.

נודעו עתי עד עומק נפשי לשמע הידיעה המרה על האסון הכבד שקרה לכם בהלקח מכם בנכם היקר והחביב גדול בתורה ובמעשים, אב בחכמה ורך בשנים, מוהר"ר אברהם יצחק ז"ל. הריני מביע לכת"ר ולאשתו הרבנית תחי' את השתתפותי העמוקה בצערכם הגדול. הריני תפלה שתלכשו כח להתגבר על כאבכם,

ובעבודתכם הקדושה בשדה הרבצת התורה ובנין הארץ ובהגשמת חזון רוחו של
הגה"ק מרן הרב זצוק"ל, תמצאו נחומים.
המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא תוסיפו לדאבה עוד.
תכלה שנה וקללותיה תחל שנה וברכותיה.

בכבוד ובהוקרה,
ש. ירושלמי

ב"ה, ו' באלול תשי"ט, 9 בספטמבר 1959

לכבוד

הרב נתן רענן

ירושלים.

ידידי.

נודעזעתי לשמע הידיעה המדהימה על הסתלקותו ללא עת של יקירכם
אברהם יצחק ז"ל בצורה כה טרגית.

בהכירי את המנוח ובידעי את תכונותיו התרומיות אני יכול לשער את גודל

אבדתכם.

מנחם ציון וגואלו ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

שלכם,

י. לסלוי

ב"ה. ח' בחודש הרחמים תשי"ט שמיטה.

לכבוד

הרב היקר ר' נתן רענן-קוק מכובדי שליט"א

ולרבנית היקרה תחי'.

שלום וברכות!

נודעזעתי עד מאד לשמע האסון המחריד שארע את כב' בהגדע לפתע האילן

המצויין נטע שעשועיכם בנכם היקר אברהם יצחק, נושא זכרו של האילן הקדוש

מרן הרב זצ"ל.

גדול הכאב מאד — ואין מלים בפי. מי ירפא לכם? האדם ותנחומותיו — הבל. בעל הישועות הוא לבדו בעל הנחמות. והוא יחזק את נפשכם ויעודד את רוחכם להמשיך לשאת את משא הרבצת התורה בלבות בני הנעורים בחורי חמד — והיה זה לכם למשיב נפש כמעט ולנחמה פורתא.

מקולות מים רבים, מים זידונים כבירים — אדיר במרום ה'... דרכיו ראיתי וארפאהו ואנחהו, ואשלם נחומים לו ולאבליו.

תכתבו, מכובדי הנעלים, בספר חיים טובים ותחתמו לאלתר בספרם של צדיקים בזכות כל רבותינו הגאונים נוחי נפש בחודש אלול, ולא תוסיפו לדאבה עוד.

באהבת לב ובכל הכבוד,
אלכסנדר מלכיאל

בעו"ה. י' באלול תשי"ט

לכבוד

הרה"ג ר' שלום נתן רענן שליט"א
ולכל המשפחה.

אמש הגיעו לידי עתונים מהארץ, דרכם נודע לי על האסון האיום. אני כולי המום ומוזעזע. לבי נשבר בקרבי. אני בוכה ללא הרף על השבר הנורא. אין מלים בפי כדי להביע את גודל הכאב והצער. האבדה גדולה מאד לכולנו. אין לה תמורה.

יהי רצון שהמקום ינחם את כולנו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים ולא נוסיף לדאבה עוד.

המתאבל מרה,
חיים דרוקמן

ב"ה. נויירוק, י"ג באלול תשי"ט

לידידי היקר באדם, הרה"ג שלום נתן רענן-קוק שליט"א ולבית הרב:
בצער רב שמעתי כאן על האסון הכבד שקרה לכם בהלקח מכם בדמי-חיון אברהם יצחק רענן-קוק ז"ל.

הכרתיו זמן-רב ועקבתי אחריו וראיתי בו עדין-נפש ות"ח גדול וירא-שמים.
אבידה מאוד קשה היא.
תנחמו בתוך עבודתכם הקדושה להקמת בנין הרב במהרה בימינו, ולא תוסיפו
לדאבה עוד.

בנחמת ציון וירושלים,
שמואל שהם

ב"ה. ירושלים, י"ד באלול תשי"ט, 17.9.59

לכבוד משפחת הרב נתן רענן-קוק.

... זה עתה הגיעתני השמועה על הילקח מכם העלם האהוב על כולנו ...
המקום ינחמכם, ולא תוסיפו לדאבה עוד.

בברכת אבלים
צבי כהן

ב"ה. יום ב' לסדר "שום תשים עליך מלך, אשר יבחר ד' אלקיך
בו מקרב אחיך" ... תשי"ט, ירושלים ת"ו.
"כאיש אשר אמו תנחמהו אנחמכם" ובירושלים תנוחמו.

לכבוד ידידי נפש הרב והרבנית רענן וב"ב היקרים שליט"א!

כרעם ביום בהיר פגעה בי הידיעה המעציבה על הלקח מאתכם אל גנוזי מרומים
בנכם הנעלה. נקטף מגינתכם הורד הנחמד, אשר היה נתון בין פרחי החן,
המבשמים את ארצנו הקדושה למרחקים. לבי לבי לידידי הדגולים, צר לי עליכם
אחי ורעי ואיני יכולה לעלות על דל שפתי את אשר רוחש לכם לבי הדווי ...

המנחם ציון יערה רוח ממרום להטיף צרי נחם על פצעי לבבכם-לבי. המקום
ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים, ובעבודתכם למען ארצנו ועמנו
תנוחמו.

המשתתפת באבלכם הכבד והמבכה את האבדה שאין לה תמורה.

ברגשי כבוד

יוכבד חרל"פ

לרבי ומורי הרב הגאון רענן שליט"א ולכל המשפחה השכולה.

ברוך דיין האמת!!!

איתא במדרש רבה (איכה) קשה סלוקן של הבחורים לפני הקב"ה, שיש לו מזה
צער יותר מחורבן בית המקדש, שנאמר: עולליה הלכו שבי לפני צר, וכתוב
בתריה: ויצא מבת ציון כל הדרה.

רעי ויקירי אברהם! קשה סלוקן עד מאד. הליכותיך בנועם, ישרותך ויראת
שמים שהיו בך הקסימו את כל מי שהכירך. מסירותך לכל דבר שבקדושה, אהבת
ישראל שבך, פניך האצילות, כל אלו נחרתו בי, שאיני נח לרגע קט מלשכתך.
אוי לי על שבירי! כולך מלא תורה וחכמה, ירא וחרד לדבר ד', אהוב אתה
לכולנו מפני שהיית טוב לשמים ולבריות.

תהיה נפשך צרורה בצרור החיים עם נשמות שאר הצדיקים ותנוח בשלום
על משכבך ותקום בתחיית המתים על כל קדושי עולם.
המקום ינחם אתכם בין שאר אבלי ציון וירושלים.

תלמידכם המשתתף בצער

הצעיר משה תנעמי

לכבוד

הרב שלום נתן רענן,

ירושלים.

הרב רענן הנכבד מאד,

בשובי מחוץ-לארץ שמעתי על המאורע הטראגי שקרה למשפחתו, בהילקח
ממנו בנו-מחמדו, העילוי הרב אברהם יצחק ז"ל.

אין מלים בפי לנחמו, והמקום ירפא את שברו.

ברגשי יגון,

י"מ גלעדי

(מברק) ברוקלין נ. י.

רבנים קוק-רענן, ירושלים, ישראל.

נדהמנו מהאסון הנורא על הלקח הבן הנחמד והמצויין בכל. המקום ינחם אתכם ואת כל המשפחה. בעבודתכם הקדושה תנוחמו.

יחיאל מיכל יוסף דוד חרל"פ

ב"ה. כ' אלול תשי"ט, 23.9.59

לכבוד הרה"ג הצדיק וכו'

מורי ורבי מוה"ר נתן רענן קוק שליט"א

שלום וישע רב.

נדהמתי ונודעזעתי לקרוא בעתון "הצופה" שהזדמן לידי בבקורי לרגל תפקידי באניה "תיאודור הרצל" כאן, על האסון הנורא שקרה לידיד נפשי מוה"ר א. י. רענן ז"ל.

פעמים אחדות קראתי את המודעה בדמעות זולגות מעיני, באשר באמת היה קרוב ללבי בלב-ונפש עוד משחר ילדותו, ופעמים רבות שמעתי ממנו תורה וחכמה כרב גדול בישראל.

אין בפי מלים לתאר את גודל האבידה למשפחה בכלל ובפרט לכל בית ישראל. הנני בלב נדכה ונשבר משתתף באבלכם, ובאבל המשפחה, והקב"ה ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים אמן.

תהי' נשמתו צרורה בצרור החיים אמן.

חברו הנני, הרב אליה בניזרי

השוי"ב והמפקח לכשרות במרסיל

אגרות תנחומין

פט

ב"ה. כ"ה אלול תשי"ט. נויארק.

להרב נתן רענן ומשפחתו השכולים!

נודעזעתי בהודע לי על אסונכם הגדול בהלקח מכם באופן כה אכזרי בנכם
היקר אברהם יצחק ז"ל.

עיני תול דמעה על שברכם הגדול, כי נגדע נצר רך זה בעודו באבו, כשעתיד
גדול הי' נשקף לו להיות ממשיך בשלשלת הוזהב של סבו הגדול.
אין בפי מלים לנחמכם. המנחם ציון וירושלים ינחם ויחזק אתכם ולא תוסיפו
לדאבה עוד. בחיים טובים ומאושרים של בניכם שיבלח"ט, אשר אלקי ציון יזכה
אתכם לראות תמצא' נחומים.

בכאב וביגון על סלוקו של האי יניק-חכים דבלי בארעא,
הגני צבי מרגולין

למשפחת רענן השכולה!

המקום ינחמכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים על הלקח מאתכם בנכם היקר
אברהם יצחק ז"ל. בעבודתכם הפוריה למען ישראל תמצאו תנחומים.
מיכאל מרגולין

*

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Second block of faint, illegible text, appearing as several lines of a letter or document.

Large block of extremely faint, illegible text occupying the lower half of the page.

בראי העתונות

אברהם יצחק רענן-קוק, בנו של הרב נתן רענן-קוק, ראש ישיבת "מרכז הרב" ונכדו של הרב א"י קוק זצ"ל — טבע בימה של בת-ים בעת שהתרחץ בה ביום חמישי בשבוע שעבר. גופתו נפלטה ביום ששי אל החוף. בן עשרים היה במותו. הצעיר שהיה תלמיד ישיבת "מרכז הרב" בא עם אביו ואחיו להתרחץ בבת ים. הם התרחצו בחלקה המיועדת לגברים בלבד אך לאחר זמן קצר התברר כי הוא נעלם מהחוף ורק בגדיו נשארו. הוועק המציל ונערכו חיפושים אך ללא כל תוצאה. לפני בואו לבת-ים השתחרר מחודש שירות בצבא. הלוויתו נערכה במוצאי-שבת בירושלים. ליד ישיבת "מרכז-הרב" הספידוהו: אביו הרב ר' נתן רענן-קוק, הרב ר' אריה לוי, הרב יצחק אריאלי, הרב רפאל קוק. אחרון המספידים היה דודו הרב ר' צבי יהודה הכהן קוק.

בהלוויה השתתפו ראשי ישיבות ותלמידיהן, בני ישיבות "מרכז-הרב", ידידי בית הרא"ה קוק זצ"ל, ראשי המפלגה הדתית לאומית, הח"כים מ. שפירא, בורג, רפאל ונציגי המרכז העולמי של המזרחי והפועל המזרחי. כפי שנמסר מחקירה ראשונה ייתכן, שהטביעה באה לאחר שהוא קבל מכה בראש ע"י אחד הסלעים בים ולכן לא הספיק לקרוא לעזרה.

(הצופה, כו באב התשי"ט.)

בישיבת "מרכז הרב" בירושלים, החלו בסוף השבוע שעבר ההכנות לקראת יום ג' אלול — יום הזכרון של הרב ר' אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, שהשנה ימלאו 24 שנה להסתלקותו, ביום זה מתכנסים בבית מדרשו של הרב תלמידיו ותלמידי ישיבתו, מעריצי שמו ושומרי זכרו ומקיימים "ליל שמורים" בו עוסקים

בתורת הרב. עם אור הבוקר נערכת תפלת שחרית בישיבה ולפני התיבה עובר רבי צבי יהודה הכהן קוק, בנו יחידו של הרב. בימים שאפשר היה לעלות להר-הזיתים היו עולים להשתטח על קברו של הרב, ביום זה.

השם הגדול. בין אלה שהתכוננו להתייחד עם זכר מורה הדור, היה גם אברהם יצחק רענן-קוק, תמיר הקומה ויפה העינים, נכדו של הרב ונושא שמו. שלוש שנים לאחר הסתלקותו של הרב, נולד אברהם יצחק, לאמו בתיה מרים, בתו של הרב ולאביו הרב רבי שלום נתן רענן חתנו. הוא כבר לא זכה להכיר את הרב. אבל, בלדתו נקרא שמו של הרב עליו והוא גדל בבית בו היה גר הרב ואשר בו המשיכו לרחף רוחו ודמותו גם לאחר הסתלקותו. השם אברהם יצחק, הזכיר לבני הבית ולכל באיו את הרב. סייעו לכך גם העובדות, שהילד ניחון בעינים יוקדות, שהזכירו את עיני הרב ובכשרונות גדולים, שניבאו לו עתידות "זה ינחמנו" — אמרו אנשי בית הרב על אברהם יצחק הצעיר, והם תלו תקוות כי בבוא היום ימלא גושא השם הגדול — אברהם יצחק, תפקיד מרכזי בעולם היהודי ובחיי היהדות, כמו שמילא סבו הגדול, הרב רבי אברהם יצחק הכהן קוק. **בין הגלים.** אולם בסוף השבוע שעבר אירע אסון גדול, אברהם יצחק, העלם הנאה נושא השם האצילי, יצא יחד עם אביו לימי גופש ספורים בבתיים, כמנוחה לקראת ההתאמצויות הקשורות עם יום ג' אלול והימים שלאחריו.

בבואם לקרית המרגוע שעל שפת הים, החליטו לרחוץ ביים. ברם, לא האב, ראש הישיבה הירושלמי, ולא הבן, תלמיד הישיבה ירא השמים, שהיה מהדר ללכת עם ציצייתיו מעל למכנסי החקי שלו, לא רצו לרחוץ במקום הרחצה הרגיל בו רוחצים אנשים ונשים יחדיו. הם בחרו, לכן, לעצמם פנה מרוחקת ושחו בין הגלים. האב שהתעייף מהר, עזב את המקום כעבור שעה קלה, ואילו הבן המשיך לשחות בין הגלים.

משראה הרב רענן כי בנו בושש לחזור, ירד לשפת הים לחפשו. כאן חיכתה לו הפתעה מחרידה: על החול מצא את ערימת הבגדים של בנו, אבל בין הגלים לא הבחין בבן. תחילה חשב כי הבן מוסיף לשחות במקום בלתי נראה. אך לאחר מכן עלה חשש קשה במוחו: "מי יודע אם לא קרה אסון?"

ללא תמורה. האסון קרה. הוא היה מחריד. כי גופתו של אברהם יצחק, שטבע ביום חמישי בבוקר, לא נמצאה עד יום ששי בשעות הצהריים. החיפושים אחר הגופה נמשכו בקדחתנות. בלב רבים עמעמה תקוה: "מי יודע?" ...

אולם, ביום ששי אחר הצהריים, העלו דייגים ליד נמלה של יפו, דרכו עלה הרב לארץ־ישראל בשנת תרס"ד, את גופתו הפצועה והשרוטה של אברהם יצחק, במוצאי שבת הועברה הגופה לירושלים. היא הובאה לפתחה של ישיבת "מרכז הרב", כאן התאספו עשרות רבנים ובני תורה, שבאו לחלק כבוד אחרון לא רק לבן ישיבה שנספה באסון, אלא למי שנשא בחובו עתיד מבטיח ועל כתפיו שם גדול — ולא זכה. בעת ההלוויה השמיעו רבנים דברי הספד. את אפלת הליל הירושלמי המכוכב פילחה לילה מרה — היה זה בכיו הנוקב של רבי צבי יהודה הכהן קוק, בנו של הרב וודו של אברהם יצחק, שמאו לידתו של אברהם יצחק האמין כי הנער זכה לניצוץ מנשמתו של סבו הגדול. עכשיו צעד קודר אחר המיטה ומלמל שתי מלים בלבד: "ללא תמורה".

(פניס אל פניס, ש. אבידור.)

(שבעה למותו)

ברוך דיין אמת. אברהם יצחק איננו. פסק הדין הוצא במרומים, נכדו של רבה הראשי לארץ ישראל הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל נסחף בין גלי ימה של בתים, והוא בן כ' שנים.

מעשיו ודרכיו היו כדרכי סבירבו. מוחו לתורת קודשא בריך הוא, לבו לאהבת עם ה' — עם ישראל.

10, 11, חצות, ועיניו ללא תנומה, הוא עוסק בתורה, אור "הגאון" מבהיק. אברהם יצחק רכון על גמרתו ועוסק בסוגיא דרבינא ורב אשי. "והגית בו יומם ולילה" — קטע מתפילת מעריב הוא מגשים למעשה. לילה — הכל ישנים, והוא עוסק בפלפול תנאים.

אהבת ישראל. לבירה בלילה הגעת, פנה לרחוב הרב קוק, שם שוכנת ישיבתו, ישיבת "מרכז הרב" ושם יושב נכדו ולומד, והוא, בראותו אותך, ירוץ לקראתך ילחץ ידך בחמימות וישאל לשלומך.

כי אברהם יצחק זוכר ומקיים את דברי רבי שמעון הצדיק, את כל דבריו, ובפרקי אבות פרק א' אומר רבי שמעון: "שמעון הצדיק היה משירי כנסת הגדולה, הוא היה אומר, על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". ישב ועסק בתורה, אולם בראותו אותך, בודעו כי זקק

הנך למקום לינה, היה מפסיק לדקות מספר מתלמודו ודואג לך. וכי הכנסת אורחים אינה בגדר גמילות חסדים? כי לב טוב היה לאברהם יצחק, לבו של סבו. לאביו רבי נתן רענן-קוק ולדודו בן הרב, רבי צבי יהודה הכהן קוק ולכל משפחתו העניפה ייאמר: המקום ינחם אתכם בין שאר אבלי ציון וירושלים.

ת. נ. צ. ב. ה.

(“חרות”, אביגדור.)

(שבעה למותו)

“בית-הרב” הומה מקהל המבקרים הבאים לנחמו מגיונו כירב. בנו, העולם היקר והמצויץ אברהם יצחק, נושא שמו ורעיונו של הרב זצ”ל, טבע בימה של בתיים.

שבוע המועד לפורענות — אומר א. ש”ז רענן יבדלח”א. אחיו של המנוח, בהכנסו. בשבוע זה נהרגה בת-דוד (ליד מוצא). בשבוע זה נפטר אבי-אביו, הרב הרשוביץ-רענן זצ”ל, ובשבוע זה נפטר מרא דארעא ישראל, הרב קוק זצ”ל. ואמנם הנכד אברהם יצחק ז”ל היה התגלמותו החיה של הרב, או כפי הגדרת אביו שליט”א: “הרב בזעיר אנפין”. בכל דרכיו, מעשיו, כתביו ושיחת חולין שלו זכר בגאון ובהרגשת חובה את שמו הנקרא על שם הסבא זצ”ל.

בן תורה במלוא מובן המלה, המקפיד על מצוה קלה כבחמורה. ראשית צעדיו בשיבות עשה אצל אביו ודודו שליט”א. לאחר מכן עבר לשיבת “יבנה”. מתוך מכתביו מרגישים את האהבה הגדולה שרחש למקום ולתלמידים, שמח בשמחתם וכאב בכאבם. בפגישתנו האחרונה, בהיותו בצה”ל, התאונן על שאינו יכול ללמוד ולהתפלל במנין כהרגלו, לאחר מכן נודע כי רעב מספר פעמים בגלל זה שמצב הכשרות לא השביע את רצונו אך על זאת לא התאונן כלל, כי שקט ועניו היה העלם.

רצוי היה שבית-הרב וחבריו יוציאו לאור את כתביו וחדושיהם והיו לנר-תמיד, ולבית הרב ייאמר: בפעלכם להרבצת התורה תנוחמו.

(“הצופה”, י. בן-דוד.)

(שלושים לפטירתו)

הגמרא אומרת: "חזקה על המת שישתכח מן הלב", אף כשהנפטר אדם גדול במעשים הרי מיום ליום מורגש חסרונו יותר ויותר.

ואמנם המכה שהוכנו בפטירת הידיד והאח אברהם יצחק ז"ל חודרת ומכאיבה מיום ליום, יותר ויותר. כי אכן גדול היה העלם, אב במעשים ורך בשנים, כל חייו הוו פרשה גדולה של תורה וגמ"ח.

מדי הכנסך לשיבה יכולת לשמוע את קולו הנעים כשהוא שוקע בים התלמוד, וכשהוא מוצא תירוץ טוב לקושיה חזקה של הראשונים מיד הופך קולו לניגון עליו ונושא הוא שבח והודיה על שכיוון לדעת גדולים.

וגמילות חסדים — הן רק מעשיו לטובת חבריו וידידיו רבו מספור. חבר כי יפול ברוחו ימצא נוחם בדברי תורה המקושרים למקרהו מפיו של אברהם מ"ל, אדם כי יחפש מקום לינה בחצות ליל יהיה לבו סמוך ובטוח כי הנער העדין לא יניחהו לנפשו. ובליל הסדר דאג תמיד כי לשולחן הוריו שיחיו יסבו עמו חברים הכמהים לשולחן יהודי אמיתי. בן־חוץ־לארץ כי יבוא לשיבה — מובן שהאדם הראשון שימצא בו חבר, הוא אברהם מ"ל וכל דאגותיו נפתרות על ידי העלם הזרין וטוב הלב, כי אוהב ואהוב היה העלם, אוהב את הבריות ואהוב עליהם.

אהבתו לתורה מלאה כל חדרי לבו. מהשכמת הבוקר ועד שעת ליל מאוחרת ישב ועסק בתורה. וכשם שקבל כן השתדל לתת, בהיותו בן שתים עשרה שנה, החל בכתבי ספרו על התפילין ושעות על שעות הסתגר בחדרו, כשסביבתו עשרות ספרי ראשונים ואחרונים ובהם ספרו של הסבא "חבש־פאר". ובמשך שבע שנים גדל הכרך לספר רבי־ממדים. בסוף ימיו, בקיץ האחרון, החל לחבר את ספרו השני על מסכת "אבות". כאן מתעלה בן השיבה למדרגה גבוהה. כל רעיון — מזוקק וישר, וגדולים בדורנו הביעו את התפעלותם מרעיונותיו הנשגבים. אף במכתביו מתגלה ידיעתו המקיפה במאמרי חז"ל. כל מכתב ממכתביו מלא וגדוש דברי תורה ודברי אגדה, ובכולם מורגשת האהבה הגדולה שנשא בלבו לכל אדם מישראל.

במלאת שלושים לפטירתו אנו קוראים לכל ידידיו ומכריו להשתדל לעזור להוציא לאור את ספריו, כתביו ומכתביו הנוגעים לכלל, ואנו מקווים כי ידידי בית־הרב ייענו לקריאתנו ויגישו את מלוא עזרתם.

("הצפה", מ—ה.)

"על הנר שכבה"

קשה מאד להאמין כי נר כה צעיר, ושאורו כה נזך וצלול ככה בהיותו באבו, בעומדו אך על סף החיים. בימי חייו הקצרים הספיק להפוך לבעל ידיעות רבות ומקיפות בכל השטחים התורניים, בעל בקיאות וידיעה בכל נושא וסוגיה, גם בשטח האגדתי-המחשבתי היה כמעין המתגבר. בבקיאות ובהבנה חודרת היה מרצה בפניך ומסתמך על כל ספרי המחשבה, החל מהראשונים ועד לספרי רמח"ל, המהר"ל מפראג, ר' חיים מוולוז'ין, ועל הכל מספרי סבו הגדול, שבשטתו ובמנהגיו הקפיד ללכת ולהתמיד, עד כי היה משתמש בסגנונו הן בדבור והן בכתב. מרבה היה לדבר בשבחה של הארץ, המדינה ושירותיה. בכל פעם היה מוצא את צד האור והטוב, זוכרני, כי לפני צאתו לחודש שרות בצבא כתב אלי: "לצה"ל יש לצאת בצהלה". זו היתה דרכו בקודש.

ועל הכל — מסיירתו ונאמנותו לחבריו היו ללא גבול, חבר כי היה מבקשו טובה כלשהי ואפילו הקטנה והצנועה ביותר, מיד היה ממלאה בנאמנות ובמסירות ואפילו כרוך היה הדבר במאמצים ובטרחה לא מעטה מצדו, כשלישיבה הגיעה פעם קבוצת בני הקבוצים מעמק בית שאן היה הוא המטפל, המדריך והעוזר, וכשחזרו למשקיהם היה ממשיך בקשר עמם, בבקורים ובמכתבים. ועל הכל — חיוכו המלבב שלא היה סר מעל שפתיו.

מה גדול הכאב על כבוי נר צעיר זה, ומה מרובות הדמעות הנשפכות על קברו הרענן...

חברו הכותב בדמע וביגון.

("הצופה", דוד שפירא.)

(שנה לפטירתו)

מלאה שנה לפטירתו של הצעיר העלוי ר' אברהם-יצחק בנו של הרה"ג נתן רענן שליט"א, ר"מ ישיבת "מרכז הרב", ונכדו של מרן הגאון ר' אברהם-יצחק הכהן קוק זצ"ל. על מצבתו חקוק בין השאר: "הארו הצעיר שנקטף בשגשוגו, גדול בתורה, יראת ה' ודעת, עדין לגאון ותפארת, יניק וחכים, נכד רבנו נושא שמו... נולד כ"ט אלול תרצ"ט, עלה בסערה השמימה בטהרו של יום בטהרת ים".

אביו, בהספדו המר על הבן-יקיר, אמר: "היינו קוראים אותך אב"י, אבי בכשרון וברצון, אבי בתורה ובדעת, אבי בנפשך הגדולה רצוא ושוב כעין החשמל היית בכל ישותך: פנית להלכה, פנית לאגדה, פנית למחשבה ולקבלה, היינו בטוחים שתגבר ותתעלה על כל בני גילך בגילוי הכשרונות ובטוהר נשמתך והנה, אוי ואבוי, נחטפת מאתנו בטהרת ים, נתייתמנו מאבי היקר, עטרת ראשנו, שנשא בגאון שמו של סבא הקדוש".

באלה הימים יופיע קובץ המכיל מאמריו בהלכה ואגדה ודברי-הערכה עליו.
("הצפה")

נערי וסבי ...

וללבבות אמולות רוח חיים,
ולפרחים קמולים טל שמים,
עתה יקום מיהודה וירושלים
לשמח לבב נערי וסבי,
ואלקי אבי לי יביא
את אליהו הנביא.

(מרו הרב זצ"ל)

... כן, נערי וסבי, — הפרש של כשבוע ימים ומרחק של כ"ד שנה מפריד בין תאריכי פטירתם של הסבא מרן הרב קוק זצ"ל ובין נכדו — נושא שמו, אברהם יצחק רענן-קוק ז"ל שביום כ"ג מנחם אב מלאה שנה למותו הטראגי. אמנם, מרחק בזמן, אך התקרבות שאין למעלה הימנה בדרכים, באופי ובהתנהגות. בגאווה נשא עליו את שמו של סבו הדגול אך גאותו זו השתלבה והצניעה עצמה בענוותנותו הרבה, בעדינות רוחו ובאצילות נפשו. כל התנהגותו אמרה תורה ועבודה, יראה ומצוות — "טוב לשמים וטוב לבריות". שני קוים ציינוהו משך חייו הקצרים — הרצון והמעש. המתיחות המתמדת בין אלו יצרה את אופיו התוסס והסוער, את לבו החם והגואה. חפץ היה תמיד להשיג יותר ממה שעשה ופעל, ואכן שתי עשרות שנותיו הן שרשרת ארוכה של פעולות ומעשים. אין לך שטח פעולה שאברהם יצחק לא השאיר חותמו בו: בע"פ ובכתב, במעשים ובתכניות, על הכל ניצח כשבת-צחוק לבבית נסוכה תמיד על פניו האציליות מעוטרות הוקן.

בע"פ כיצד? — שנות חייו האחרונות הוקדשו כולן כרובן להדרכה ולחינוך
 נוער: החל מנוער תייר מחו"ל ועד לבני הקיבוץ הדתי. בכלום טיפל ביד אמונה,
 בכל החדיר תודעתה של התורה — תורת הקודש של א"י מיסודו שה הסבא זצ"ל.
 אך בד בבד עם פעילותו זו לא היה ענף מענפיה הרבים של תורת ישראל
 אשר לא התמצא בו בהלכה ובאגדה, במחשבה ובתורת הרזים — בכל דבר היה
 לו מה להוסיף, לחדש — פרי הבנתו המעמיקה והחודרת, יציר ירידתו לשרשי
 הדברים ואמיתתם והכל בשקט, בצנעה, ללא הדגשת עצמו.
 במגירתו נמצאו כתובים רבים: החל משני ספרים (בהלכה) — על ה' תפילין,
 ובמחשבה — ליקוטים וניצוצות לפרקי אבות), ועד למאמרים בבעיות השעה
 והנצח. לבו הלם בקצב פעמי בנין המדינה ולא היה דבר שנתרחש בארץ שהמנוח
 לא בחנו, בדקו והביע חוות דעתו עליו.
 כל אלו, הרבים, שבאו עמו בקשרי מכתבים, יכולים להעיד כי באגרותיו
 עשירות-התוכן התמוג החול בקודש, הרגעי בנצח — "שיחת חולין של תלמידי-
 חכמים".

מבחר כתביו: שני הספרים וכן מאמרים ומכתבים ייצאו בקרוב ביזמת חוג
 ידידיו ומוקירי זכרו.

(פנים אל פנים, י"ד פרי.)

